

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในครั้งนี้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเชาวน์อารมณ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดสงขลา ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเชาวน์อารมณ์
 - 1.1 ความหมายของเชาวน์อารมณ์
 - 1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับเชาวน์อารมณ์
 - 1.3 องค์ประกอบของเชาวน์อารมณ์
 - 1.4 ประโยชน์ของเชาวน์อารมณ์
 - 1.5 ลักษณะของผู้ที่มีเชาวน์อารมณ์สูงและต่ำ
 - 1.6 การพัฒนาเชาวน์อารมณ์
 - 1.7 การวัดเชาวน์อารมณ์
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
 - 2.1 ความหมายของจริยธรรม
 - 2.2 ลักษณะทางจริยธรรม
 - 2.3 แหล่งกำเนิดของจริยธรรม
 - 2.4 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม
 - 2.5 การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
 - 2.6 การวัดจริยธรรม
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเชาวน์อารมณ์

1.1 ความหมายของเชาวน์อารมณ์

คำว่าเชาวน์อารมณ์ ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า “Emotional Intelligence” มีคำที่เรียกกันทั่วไปคือ EQ ซึ่งเป็นคำย่อจากคำเดิมในภาษาอังกฤษว่า “Emotional Quotient” ซึ่งก็มีผู้ใช้คำเรียกแตกต่างกันไป เช่น ความฉลาดทางอารมณ์ เชาวน์อารมณ์ ปัญญาอารมณ์ สติอารมณ์ อัจฉริยะทางอารมณ์ ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ วุฒิภาวะทางอารมณ์ เป็นต้น สำหรับในงานวิจัยนี้ใช้คำว่า เชาวน์อารมณ์

คำว่า เชาวน์อารมณ์ (Emotional Quotient) หมายถึง ตัวดัชนีที่บ่งชี้ถึงความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) ของบุคคล ซึ่งได้มีผู้ให้คำนิยามที่สำคัญ ๆ หลายคน นักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของคำว่า เชาวน์อารมณ์ ไว้ดังนี้

Salovey and Mayer (1997 : 11) ได้ให้ความหมายของเชาวน์อารมณ์ไว้ว่า เป็นความสามารถของบุคคลที่จะตระหนักรู้ในความคิดความรู้สึกและภาวะอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนและผู้อื่นได้ มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ของตน ทำให้สามารถชี้นำความคิดและการกระทำของตนได้อย่างสมเหตุสมผล สอดคล้องกับการทำงานและการดำเนินชีวิต โดยมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น ๆ

Cooper and Sawaf (1997 : 13 อ้างถึงใน ทศพร ประเสริฐสุข, 2542 : 21) ได้ให้ความหมายของเชาวน์อารมณ์ไว้ว่า เป็นความสามารถของบุคคลในการรับรู้ เข้าใจและรู้จักใช้พลังทางอารมณ์ของตนเป็นรากฐานในการสร้างสัมพันธภาพและโน้มน้าวจิตใจ

Bar-On (1998 : 34) กล่าวว่า เชาวน์อารมณ์เป็นความสามารถที่ไม่ใช่ด้านพุทธิปัญญา (Nonconitive Capabilities) และเป็นสมรรถนะรวมทั้งทักษะต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อความสามารถที่จะประสบความสำเร็จในการเผชิญปัญหาตลอดทั้งอุปสรรคต่าง ๆ ในชีวิต

Goleman (1998 : 317) ได้ให้ความหมายของเชาวน์อารมณ์ไว้ว่า เป็นความสามารถในการตระหนักรู้ถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น เพื่อการสร้างแรงจูงใจในตัวเอง บริหารจัดการอารมณ์ต่าง ๆ ของตนและอารมณ์ที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ต่าง ๆ ได้

ทศพร ประเสริฐสุข (2542 : 21) ได้ให้ความหมายของเชาวน์อารมณ์ไว้ว่า เป็นความสามารถของบุคคลที่จะตระหนักรู้ความคิด ความรู้สึก อารมณ์และแรงกระตุ้นภายในตลอดจนสามารถรอคอยการตอบสนองความต้องการของตนเองได้อย่างเหมาะสมถูกกาลเทศะ สามารถให้กำลังใจตนเองในการที่จะเผชิญกับอุปสรรคและข้อขัดแย้งต่าง ๆ ได้อย่างไม่คับข้องใจ

เทอดศักดิ์ เดชคง (2542 : 39) ได้ให้ความหมายของเขาวน้อารมณ์ไว้ว่า เป็นความสามารถของบุคคลในการนำไปสู่การเป็นคนดี มีคุณค่า และมีความสุข

พระราชวรมุณี (2542 : 7) ได้ให้ความหมายของเขาวน้อารมณ์ไว้ว่า เป็นการใช้ปัญญากำกับ การแสดงอารมณ์ที่ออกมาให้มีเหตุผล เป็นการแสดงอารมณ์ความรู้สึกออกมาในแต่ละสถานการณ์ โดยถือว่าอารมณ์หรือความรู้สึกนั้นเป็นพลังให้เกิดพฤติกรรม ซึ่งถ้าพลังขาดปัญญากำกับก็จะเป็นพลังดาบอด ปัญญาจึงเป็นตัวที่จะมากำกับชีวิตของเราให้การแสดงออกเป็นไปในทางที่ถูกต้อง

วิลาสลักษณ์ ชวัลลลิต (2542 : 41) ได้ให้ความหมายของเขาวน้อารมณ์ไว้ว่า เป็นความสามารถของบุคคลที่จะเข้าใจ จัดการและใช้ประโยชน์จากอารมณ์ของตน สามารถเข้าใจ อารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่นและมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคลได้

กรมสุภาพจิต (2544ข :1) ได้ให้ความหมายของเขาวน้อารมณ์ หมายถึง ความสามารถทางอารมณ์ในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ และมีความสุข

จากความหมายดังกล่าว พอที่จะสรุปได้ว่า เขาวน้อารมณ์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะรู้จักและเข้าใจภาวะอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น โดยสามารถที่จะบริหารจัดการอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม แล้วใช้ประโยชน์จากภาวะอารมณ์ของตนในการปรับตัวหรือการเผชิญ ปัญหาต่าง ๆ นำพาความคิดและการกระทำของตนในการทำงานเพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ และมีความสุข

1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับเขาวน้อารมณ์

จากการศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับเขาวน้อารมณ์มีนักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อของเขาวน้อารมณ์หลายคน ดังนี้

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2542 : 56) เชื่อว่าเขาวน้อารมณ์จะมีลักษณะต่างๆ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

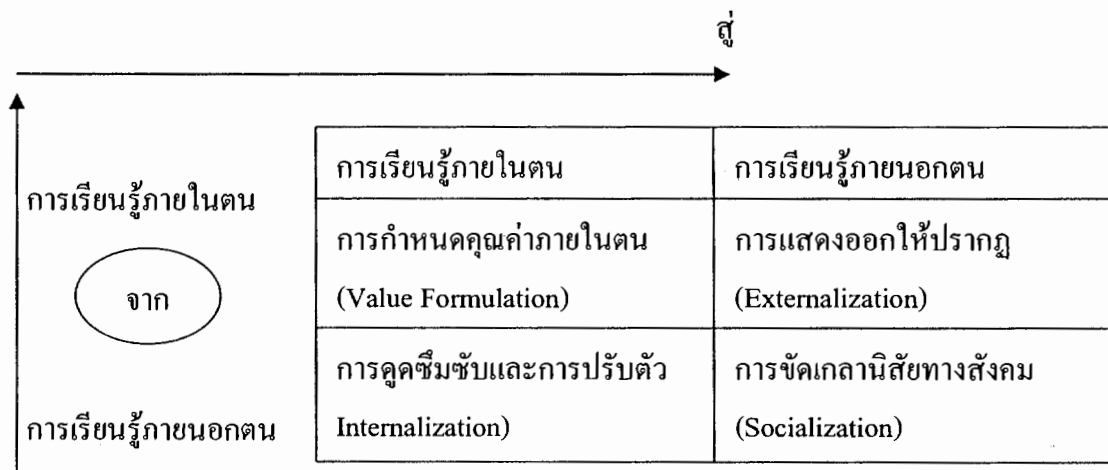
1. เป็นผลร่วมจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ อาทิ บ้าน ครอบครัว สื่อ โรงเรียนที่มีบทบาทหล่อหลอมพฤติกรรมที่สะท้อนถึง EQ หรือ Ego Development ของบุคคล บทบาทของสถานการณ์ และวัฒนธรรม

2. เกี่ยวข้องกับวุฒิภาวะอารมณ์ที่เจริญสมวัย (Maturity) เช่น การรู้จักกร้อ ไม่หุนหันพลันแล่นหรือใจร้อน โกรธง่าย การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา การไม่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง

3. เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพแบบฉบับที่เป็นปกติของบุคคลนั้น ที่ต้องใช้เวลาและความเอาใจจริงเอาใจจัดการปรับเปลี่ยนพัฒนา การเรียนรู้ของเขาวน้อารมณ์มักจะเกิดกับชีวิตในช่วงหลัง การศึกษาเล่าเรียน

4. เรียนรู้ได้ ผักผ่อนได้ พัฒนาได้ ซึ่งเขาว์อารมณ์สามารถพัฒนาได้ตั้งแต่วัยเด็กไปจนถึงอายุ 50 กว่า ๆ โดยจะมีจุดสูงสุดในช่วงอายุระหว่าง 45 – 55 ปี

5. เขาว์อารมณ์มีหลายองค์ประกอบ (Multi Factorial) เขาว์อารมณ์เป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดู ภาวะแวดล้อม วัฒนธรรมการเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการปรากฏให้เห็นได้จากบุคลิกภาพที่มีผลต่อพัฒนาการทางสังคม อารมณ์ สติปัญญาของบุคคลและเป็นผลมาจากการเรียนรู้ภายในตนและภายนอกตน ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 ลักษณะของการเรียนรู้ทางอารมณ์ของบุคคลเพื่อสร้างเขาว์อารมณ์

จะเห็นได้ว่า การปลูกฝังและพัฒนาเขาว์อารมณ์ของแต่ละบุคคลนั้นเป็นกระบวนการสร้างที่ต้องใช้เวลา อันเป็นผลร่วมของปฏิสัมพันธ์ใน 2 ลักษณะคือ การซึมซับเข้าสู่ตนเอง กับการแสดงออกกับสิ่งแวดล้อมนอกตน การหล่อหลอมพัฒนาเขาว์อารมณ์เป็นผลร่วมจากทั้ง 4 ปัจจัย ได้แก่การกำหนดคุณค่าภายในตน การดูดซึมซับและการปรับตัว การขัดเกลานิสัยทางสังคมและการแสดงออกให้ปรากฏ สำหรับความเชื่อของเขาว์อารมณ์ตามหลักพุทธศาสนานั้น พระราชวรมุนี (2542 : 7) ได้กล่าวไว้ว่า ในทางพุทธศาสนา ถือว่าอารมณ์กับปัญญานั้นเกิดร่วมกัน ไม่สามารถแยกตัวที่เป็นอารมณ์ออกจากปัญญาได้ ตัวปัญญาซึ่งมีสติเป็นตัวกระตุ้น เมื่อต่อกับอารมณ์ทั้งหลาย ก็จะเกิดเป็นอารมณ์ที่พึงประสงค์ควบคู่ไปด้วยกัน นั่นคือ ปัญญาที่เป็น Intelligence บวกกับ Emotional จึงเป็น Emotional Intelligence คือ ปัญญาไปกำกับอารมณ์ไม่ใช่อารมณ์เป็นอิสระจากปัญญา ดังนั้น Emotional Intelligence จึงหมายถึง มีทั้งเขาว์อารมณ์และเขาว์ปัญญาอยู่ในนั้นทั้งหมด

จากแนวคิดความเชื่อเกี่ยวกับเขาวน้อารมณ์ที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า เขาวน้อารมณ์เป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดู ภาวะแวดล้อม วัฒนธรรมการเรียนรู้ แรงจูงใจ อาหาร สุขภาพ ประสบการณ์ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม เขาวน้อารมณ์สามารถเรียนรู้ได้ ฝึกฝนได้ พัฒนาได้ นอกจากนี้ เขาวน้อารมณ์ยังเกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพทางอารมณ์และบุคลิกภาพของบุคคลนั้น ๆ ด้วย

1.3 องค์ประกอบของเขาวน้อารมณ์

จากการประมวลเอกสารต่าง ๆ ได้มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้าง และองค์ประกอบของเขาวน้อารมณ์ไว้หลายคนดังนี้

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2544ค : 34-35) เสนอแนวคิดเรื่องความฉลาดทางอารมณ์ว่าประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 3 ด้าน คือ

1. ด้านดี หมายถึง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง รู้จักเห็นใจผู้อื่น และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ประกอบด้วยความสามารถดังนี้

1.1 ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง รู้อารมณ์และความต้องการของตนเอง ควบคุมอารมณ์และความต้องการ และแสดงออกอย่างเหมาะสม

1.2 ความสามารถในการเห็นใจผู้อื่น ใส่ใจผู้อื่น เข้าใจและยอมรับผู้อื่น แสดงความเห็นใจอย่างเหมาะสม

1.3 ความสามารถในการรับผิดชอบ รู้จักการให้ รู้จักการรับ รู้จักรับผิดชอบ รู้จักให้อภัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

2. ด้านเก่ง หมายถึง ความสามารถในการรู้จักสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง ตัดสินใจ แก้ปัญหา และแสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ประกอบด้วยความสามารถดังนี้

2.1 ความสามารถในการรู้จักและสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง รู้ศักยภาพของตนเอง สร้างขวัญและกำลังใจให้ตนเองได้ มีความมุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงเป้าหมาย

2.2 ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา รับรู้และเข้าใจปัญหา มีขั้นตอนในการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม และมีความยืดหยุ่น

2.3 ความสามารถในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น รู้จักการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม และแสดงความเห็นที่ขัดแย้งได้อย่างสร้างสรรค์

3. ด้านสุข หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุขมีความภูมิใจในตนเอง พอใจในชีวิต และมีความสุขสงบทางจิตใจ ประกอบด้วยความสามารถดังนี้

3.1 ความภูมิใจในตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง เชื้อมั่นในตนเอง

3.2 ความพึงพอใจในชีวิต รู้จักมองโลกในแง่ดี มีอารมณ์ขัน พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่

3.3 ความสงบทางใจ มีกิจกรรมที่เสริมสร้างความสุข รู้จักผ่อนคลาย มีความสงบ

เทอดศักดิ์ เดชคง (2542 : 18) ได้ศึกษาและแยกองค์ประกอบของเชาวน์อารมณ์ได้เป็น 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ความเข้าใจตนเอง (Self Awareness) ได้แก่ การเข้าใจในความรู้สึกของตนเอง การเข้าใจ และมีจุดมุ่งหมายของชีวิต (Goal) ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ตลอดจนรู้จักเด่นและจุดด้อยของตนเองอย่างไม่ลำเอียงเข้าข้างตนเอง

2. ความเข้าใจผู้อื่น (Empathy) คือ การเข้าอกเข้าใจในความรู้สึกของผู้อื่นและแสดงออกอย่างเหมาะสม

3. ความสามารถในการแก้ไขความขัดแย้ง (Conflict Solving) คือการแก้ไขปัญหาความเครียดในจิตใจ

ทศพร ประเสริฐสุข (2542 : 24) ได้ให้แนวคิดไว้ว่าผู้ที่มีเชาวน์อารมณ์สูง มักจะเป็นคนที่มีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. มีความเข้าใจตนเองได้ดี รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง รู้จักจุดเด่นจุดด้อยของตนเอง มีความสามารถในการควบคุมและจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้ มีเป้าหมายของชีวิตทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

2. มีความเข้าใจผู้อื่น สามารถเอาใจเขามาใส่ใจเรา และสามารถแสดงอารมณ์ต่อผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม

3. มีความสามารถในการแก้ไขข้อขัดแย้งได้ดี ขจัดความเครียดที่จะเป็นอุปสรรคต่อความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้อย่างดี

ธเนศ จำเกิด (2542 : 136) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเชาวน์อารมณ์ไว้ ดังนี้

1. การรู้ตัว (Knowing one's Emotions หรือ Self-Awareness)

2. ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ (Managing Emotions)

3. แรงกระตุ้น (Motivating oneself)

4. ความเห็นใจ (Recognizing Emotions in Others หรือ Empathy)

5. ทักษะทางสังคม เช่น การให้ความร่วมมือและความเป็นผู้นำ (Handing Relationships)

มนัส บุญประกอบ (2543 : 216-217) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบพื้นฐานของเขาวนอารมณ์ไว้ว่ามี 5 องค์ประกอบ คือ

1. ความตระหนักรู้ตนเอง (Self Awareness) หมายถึง การตระหนักถึงสิ่งที่ตนเองกำลังรู้สึก เป็นจิตสำนึกทางอารมณ์ภายในตนเอง
2. การจัดการกับอารมณ์ (Managing Emotion) ความสามารถที่จะถ่วงดุลอารมณ์ของตนเองได้ แม้กระทั่งความวิตกกังวล ความตื่นเต้น ความกลัว หรือความโกรธและไม่แสดงออกถึงอารมณ์เหล่านั้นได้ดีขึ้น ซึ่งอาจเป็นการเข้าใจและใช้การเข้าใจนั้นเพื่อที่จะจัดการกับสถานการณ์ได้อย่างดี
3. การจูงใจตนเอง (Motivating Oneself) หมายถึง ความสามารถที่จะหวังและมองในแง่ดี ทั้ง ๆ ที่มีอุปสรรค ปราศัย หรือผิดหวัง
4. ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) หมายถึง ความสามารถที่เอาใจเขามาใส่ใจเรา ตระหนักรู้ถึงสิ่งที่คนอื่นกำลังรู้สึก โดยไม่จำเป็นต้องมาบอกเราให้ทราบถึงสิ่งที่เขารู้สึกในคำพูด นอกจากนี้ น้ำเสียง ภาษา ท่าทางและการแสดงออกทางสีหน้า
5. ทักษะทางสังคม (Social Skills) หมายถึง ความสามารถที่จะเกี่ยวข้องกับผู้อื่นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในทางบวก ตอบสนองต่ออารมณ์ของผู้อื่น เพื่อจะเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคล

ชนมน สุขวงศ์ (2543 : 30) ได้เสนองค์ประกอบของเขาวนอารมณ์ ประกอบด้วยความสามารถที่ปรับเปลี่ยนได้ 3 ประเภท

1. การประเมินค่าและการแสดงออกทางอารมณ์เป็นความสามารถที่จะประเมินค่าและแสดงออกทางอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง สามารถรับรู้อารมณ์ของคนอื่น ทำให้แสดงออกทางวาจาและสามารถมีความรู้สึกร่วม เข้าใจคนอื่น
2. การควบคุมอารมณ์ เป็นความสามารถที่จะตรวจสอบประเมินผลและจัดการอารมณ์ควบคุมหรือปรับอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้
3. การใช้ประโยชน์อารมณ์ ใช้อารมณ์แบบต่างๆ ในการวางแผนอนาคตการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และช่วยจูงใจให้พากเพียรพยายาม กับงานที่ทำหาย

Salovey and Mayer (1997 : 11 อ้างถึงใน วีระวัฒน์ ปิ่นนิคามัย, 2542 : 62 – 67) กล่าวไว้ว่า เชาว์อารมณ์ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ

1. การรับรู้ (Perception) การประเมินและการแสดงออกซึ่งอารมณ์
2. การใช้อารมณ์เกื้อหนุนความคิด (Emotional Facilitation of Thinking)
3. การเข้าใจ การวิเคราะห์และการใช้ความรู้จากอารมณ์ที่เกิดขึ้น
4. การรับรู้และควบคุมอารมณ์ เพื่อส่งเสริมความงอกงามทางอารมณ์และสติปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการที่สูงสุดและแต่ละขั้นตอนจะประกอบด้วย 4 ลักษณะย่อย ดังตาราง 1

หมวด	คุณลักษณะ
1. การรับรู้ (Perception) การประเมิน (Appaisal) และ การแสดงออก (Expression) ซึ่งอารมณ์	1.1 ความสามารถในการบอกอารมณ์และความรู้สึกของตนเองได้ 1.2 ความสนใจในการระบุนอารมณ์ของผู้อื่น โดยดูจากการอ่าน งานออกแบบ งานศิลปะ ภาษา เสียง พฤติกรรมและรูปภาพต่าง ๆ 1.3 ความสามารถในการแสดงอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและแสดงความต้องการได้สอดคล้องกับความรู้สึก 1.4 ความสามารถในการจำแนกความรู้สึกต่างๆ
2. การใช้อารมณ์เกื้อหนุนความคิด	2.1 การใช้อารมณ์ในการจัดลำดับความคิด โดยชี้ให้เห็นความสำคัญก่อนหลัง 2.2 การใช้อารมณ์เป็นประโยชน์ในการส่งเสริมเกื้อหนุนต่อการตัดสินใจและจดจำความรู้สึกต่าง ๆ ได้ 2.3 การใช้อารมณ์ที่เปลี่ยนไปทำให้เกิดมุมมองที่กว้างหลากหลายมากขึ้น จากการมองสิ่งต่าง ๆ ในแง่ดีเกินไป ไปสู่การมองในด้านอื่น ๆ ด้วย 2.4 การเกิดภาวะอารมณ์ที่หลากหลายทำให้สามารถมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหา ความรู้สึกที่เป็นสุขทำให้เกิดการคิดที่สร้างสรรค์และมีเหตุผล

หมวด	คุณลักษณะ
<p>3. การเข้าใจ การวิเคราะห์และการใช้ความรู้จากอารมณ์ที่เกิดขึ้น</p>	<p>3.1 ความสามารถในการระบุอารมณ์ สามารถเห็นความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์และใช้ถ้อยคำที่เหมาะสม</p> <p>3.2 ความสามารถในการตีความของอารมณ์ที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากอารมณ์อีกอารมณ์หนึ่ง เช่น ความเสียใจเนื่องมาจากความสูญเสียสิ่งใดสิ่งหนึ่ง</p> <p>3.3 ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกที่ซับซ้อนที่เกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน</p> <p>3.4 ความสามารถในการเข้าใจความเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ เช่น เปลี่ยนจากความโกรธมาเป็นความพอใจหรือจากความโกรธมาเป็นความละอาย</p>
<p>4. การรับรู้และควบคุมอารมณ์เพื่อส่งเสริมความงอกงามทางอารมณ์และสติปัญญา</p>	<p>4.1 ความสามารถในการเปิดใจกว้าง ยอมรับต่อความรู้สึกที่ดีและไม่ดี ที่เกิดขึ้นได้</p> <p>4.2 ความสามารถในการปลดปล่อยตนเอง จากสภาวะอารมณ์ โดยพิจารณาจากข้อมูลและประโยชน์ที่จะได้รับ</p> <p>4.3 ความสามารถในการที่จะพิจารณาภาวะอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตนเองและผู้อื่น รู้ว่าความรู้สึกหรืออารมณ์เหล่านั้นมีความชัดเจน มีเหตุผลเป็นปกติและส่งผลต่อตนเองและผู้อื่นอย่างไร</p> <p>4.4 ความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ของตนเองและของผู้อื่นได้ สามารถลด ควบคุม อารมณ์ที่ไม่ดีและแสดงออกซึ่งอารมณ์ที่ดีได้อย่างเหมาะสมไม่บิดเบือนหรือแสดงออกเกินความจริง</p>

Cooper and Sawaf (1997 : 24) ได้เสนอโครงสร้างองค์ประกอบหลักของเขาวงกตอารมณ์ไว้ มี 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ความรอบรู้ในอารมณ์ (Emotional Literacy) ซึ่งจะเป็นตัวที่ทำให้เกิดการรับรู้การควบคุมตัวเองและมีความเชื่อมั่นในตนเอง ประกอบด้วย

- 1.1 ความซื่อสัตย์ในอารมณ์ (Emotional Honesty) คือรับรู้อารมณ์ตรงตามที่เป็น
- 1.2 การสร้างพลังอารมณ์ (Emotional Energy) รวบรวมอารมณ์ให้เกิดพลังสร้างสรรค์
- 1.3 ตระหนักรู้ในอารมณ์ (Awareness)
- 1.4 รับผลย้อนกลับของอารมณ์ (Feedback)
- 1.5 หยั่งรู้ด้วยตนเอง (Intuition)
- 1.6 รับผิดชอบ (Responsibility)
- 1.7 สร้างสัมพันธ์เชื่อมโยง (Connection)

2. ความเหมาะสมทางอารมณ์ (Emotional Fitness)

- 2.1 สร้างความเชื่อถือได้ให้เกิดแก่นตน (Authenticity)
- 2.2 มีความเชื่อ ศรัทธาและมีความยืดหยุ่น (Trust Radius)
- 2.3 สร้างสรรค์อยู่ตลอดเวลา ไม่พอใจที่จะอยู่กับที่ (Constructive Discontent)
- 2.4 ความสามารถที่จะกลับคืนสู่สภาพปกติและเดินหน้า (Resilience and Renewal)

3. ความลึกซึ้งทางอารมณ์ (Emotional Depth) เป็นการสำรวจแนวทางที่จะปรับชีวิตหน้าทีการทำงานให้เข้ากับศักยภาพและเป้าหมายของตัวเอง ประกอบด้วย

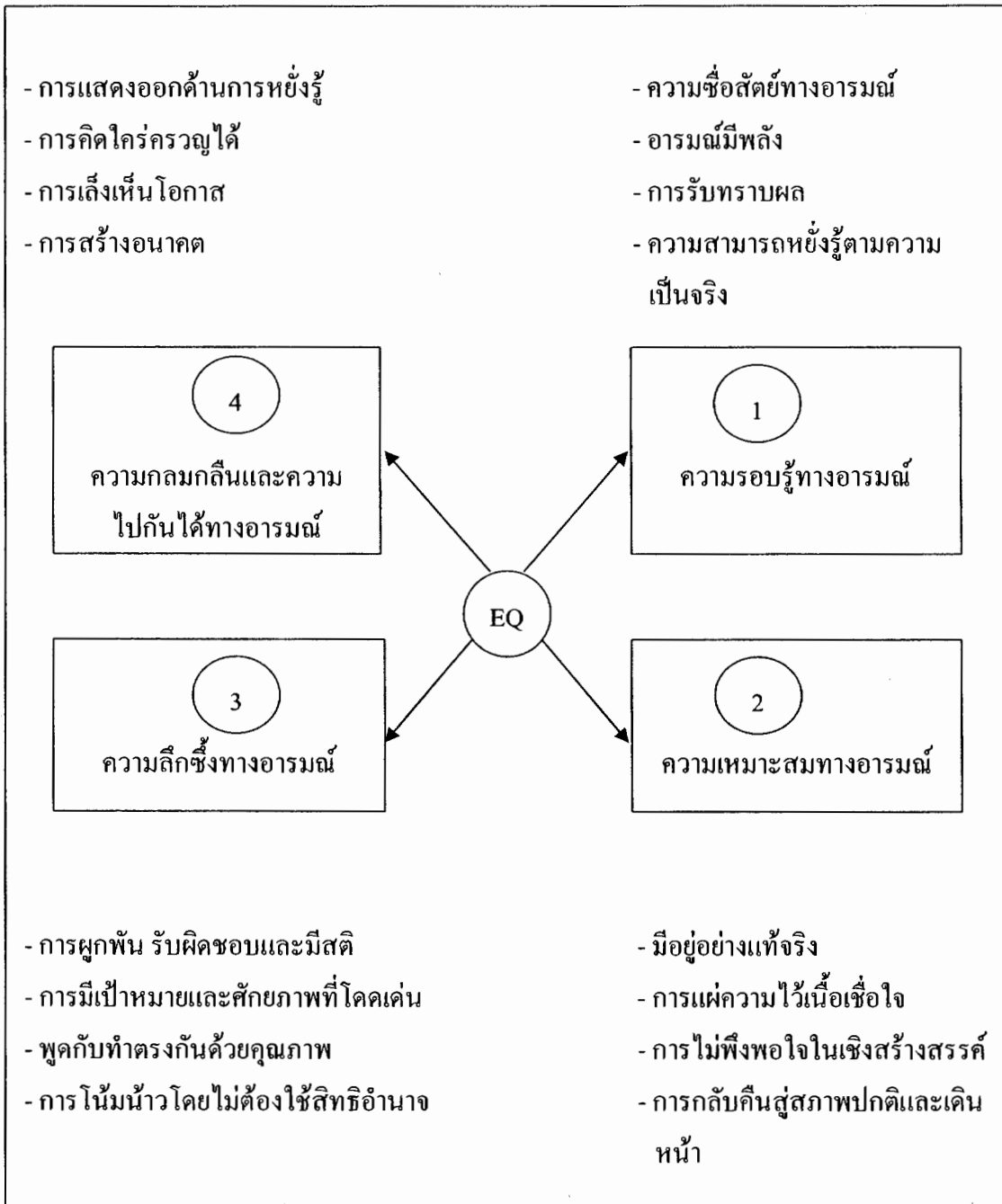
- 3.1 ความผูกพันทางอารมณ์ (Emotional Commitment)
- 3.2 ศักยภาพที่โดดเด่นและการกำหนดเป้าหมาย (Unique Potential and Purpose)
- 3.3 มีความซื่อตรง (Integrity) ทำงานอย่างซื่อสัตย์และยึดหลักจริยธรรม รักษา

มาตรฐานส่วนบุคคล ทำตามที่พูด รักษาคำพูดและยอมรับข้อผิดพลาดที่ตนกระทำอย่างเปิดเผย

4. ความกลมกลืนและความไปกันได้ทางอารมณ์ (Emotional Alchemy) โดยใช้สัญชาตญาณด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความสามารถที่เผชิญปัญหาและความกดดัน ประกอบด้วย

- 4.1 การแสดงออกด้านการหยั่งรู้ (Intuitive Flow)
- 4.2 การคิดใคร่ครวญได้ (Reflective Time Shifting)
- 4.3 การเล็งเห็น โอกาส (Opportunity Sensing Capacity)
- 4.4 การสร้างอนาคต (Creating The Future)

จากที่ Cooper and Sawaf ได้เสนอโครงสร้างของเขาวงกตอารมณ์ไว้ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการประเมินที่เรียกว่า EQ Map ดังภาพประกอบ 2 ดังนี้ (วีระวัฒน์ ปิ่นนิคามัย, 2542 : 74)

ภาพประกอบ 2 โครงสร้างของเขาวงกตอารมณ์ตามแนวคิดของ Cooper and Sawaf

Wagner and Sternberg (1985 : 439 อ้างถึงใน วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, 2542 : 21) เสนอว่า พฤติกรรมของผู้ที่ชาญฉลาดด้านทักษะการปฏิบัติ (Practical Intelligence) ที่จะเอื้อต่อความสำเร็จในชีวิต สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. การครองตน (Managing Self) หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการตนเองในแต่ละวันให้ได้ผลผลิตสูงสุด เช่น การจัดลำดับกิจกรรมที่ต้องการทำ การกระตุ้นชี้นำตนให้มุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์

2. การครองคน (Managing Others) หมายถึง ทักษะความรู้ในการบริหารผู้ได้บังคับบัญชาและความสัมพันธ์ทางสังคม ความสามารถเข้ากับผู้อื่นได้ มอบหมายงานให้ทำตรงกับทักษะความรู้ความสามารถของผู้ปฏิบัติแต่ละคน ให้รางวัลตามผลงานที่ปฏิบัติ

3. การครองงาน (Managing Career) หมายถึง การสร้างผลกระทบที่ดีแก่สังคม องค์กร ประเทศชาติได้ สร้างชื่อเสียงเกียรติภูมิของตนได้ จัดความสำคัญจำเป็นของตนให้สอดคล้องกับสิ่งที่องค์กรให้ความสำคัญ โน้มน้าวผู้เกี่ยวข้องให้เห็นความสำคัญ เห็นคิงามด้วย

Bar-On (1998 : 34-37 อ้างถึงใน ทศพร ประเสริฐสุข, 2542 : 10) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของเชาว์อารมณ์ โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน 15 คุณลักษณะที่สำคัญ ๆ ดังตาราง 2

ตาราง 2 แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของเชาว์อารมณ์ จากแนวคิดของ Bar-On

หมวด	คุณลักษณะ
1. ความสามารถภายในตน	1.1 ความสามารถในการเข้าใจสภาวะอารมณ์ของตน 1.2 มีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตน 1.3 การตระหนักรู้งาน คือ มีสติ
2. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์	2.1 ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น 2.2 มีน้ำใจ เอื้ออาทร ห่วงใยผู้อื่น (concern) 2.3 ตระหนักรู้เท่าทัน ในความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น

หมวด	คุณลักษณะ
3. ความสามารถในการปรับตัว	3.1 ความสามารถในการตรวจสอบความรู้สึกของตน 3.2 เข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ และสามารถตีความได้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง 3.3 มีความยืดหยุ่นในความคิดและความรู้สึกของตนเองเป็นอย่างดี 3.4 มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาและสถานการณ์เฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี
4. มียุทธวิธีในการจัดการกับความเครียด	4.1 การจัดการกับความเครียด บริหารความเครียด 4.2 ควบคุมอารมณ์ได้อย่างดีแสดงออกได้อย่างเหมาะสม
5. การรู้จักตนเองและสภาวะทางอารมณ์	5.1 การมองโลกในแง่ดี 5.2 การแสดงออกและมีความรู้สึกที่เป็นสุขสามารถสังเกตเห็นได้ 5.3 สร้างความสนุกสนานให้เกิดแก่ตนเองและผู้อื่น

Goleman (1998 : อ้างถึงใน ทศพร ประเสริฐสุข, 2542 : 72 – 73) ได้เสนอกรอบแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะด้านเชาวน์อารมณ์ (The Emotional Comperence Framework) ไว้ 2 หมวด 5 องค์ประกอบ 25 ปัจจัยย่อย โดยหมวดแรกเป็นทักษะการบริหารความสัมพันธ์ซึ่งประกอบด้วย 2 องค์ประกอบส่วน 3 องค์ประกอบที่เหลือเป็นหมวดด้านการบริหารตนเอง

ตาราง 3 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับเชาวน์อารมณ์ของ Goleman

หมวด/องค์ประกอบ	ความหมาย/องค์ประกอบย่อย
ก. สมรรถนะทางสังคม : การสร้างและรักษาความสัมพันธ์	
1. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy)	การตระหนักถึงความรู้สึกความต้องการและข้อห่วงใยของผู้อื่น 1.1 การเข้าใจผู้อื่น รู้ถึงความรู้สึกมุมมองและสนใจในข้อวิตกกังวลของเขา 1.2 การมีจิตใจมุ่งบริการ คาดคะเน รับรู้และตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ดี

หมวด/องค์ประกอบ	ความหมาย/องค์ประกอบย่อย
	<p>1.3 การที่จะส่งเสริมผู้อื่นเพื่อให้ทราบความต้องการของเขาจะช่วยพัฒนาให้เขามีความรู้ความสามารถได้ถูกทาง</p> <p>1.4 การสร้างโอกาสในความหลากหลาย เล็งเห็นความเป็นไปได้จากความแตกต่างโดยไม่แบ่งแยก ความตระหนักรู้ถึงทัศนคติเห็นของกลุ่ม ความสามารถอ่านสถานการณ์ปัจจุบันและความมีสัมพันธ์ของกลุ่มได้</p>
<p>2. ทักษะทางสังคม (Human Relations)</p>	<p>ความคล่องแคล่วในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์จากความร่วมมือของผู้อื่น</p> <p>2.1 การ โน้มน้าว แสดงวิธี โน้มน้าวต่าง ๆ อย่างได้ผล</p> <p>2.2 การสื่อสาร ส่งสารที่ชัดเจนและน่าเชื่อถือ</p> <p>2.3 ความเป็นผู้นำ โน้มน้าวและผลักดันกลุ่มได้ดี</p> <p>2.4 การกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ริเริ่ม และบริหารความเปลี่ยนแปลงได้ดี</p>
<p>ข. สมรรถนะส่วนบุคคล : บริหารจัดการตนเองได้อย่างไร</p>	
<p>3. การตระหนักรู้ตนเอง (Self-Awareness)</p>	<p>การตระหนักรู้ ความรู้ลึกความโน้มน้ำแข็งของตนเอง หยั่งรู้ความเป็นไปได้ของตนเองและความพร้อมต่างๆ</p> <p>3.1 รู้เท่าทันในอารมณ์ตน สาเหตุที่ทำให้เกิดความรู้สึกนั้น ๆ และผลที่จะตามมา</p> <p>3.2 ประเมินตนเองได้ตามความเป็นจริงและรู้จักเด่นจุดด้อยของตนเอง</p> <p>3.3 มั่นใจในตนเอง มั่นใจในความสามารถและรู้คุณค่าของตน</p>

หมวด/องค์ประกอบ	ความหมาย/องค์ประกอบย่อย
<p>4. การควบคุมตนเอง (Self-Regulation)</p>	<p>ความสามารถในการจัดการกับความรู้สึกภายในตนเองได้</p> <p>4.1 การควบคุมตนเอง สามารถจัดการกับภาวะอารมณ์หรือความฉุนเฉียวต่าง ๆ ได้</p> <p>4.2 การเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ เป็นที่ไว้วางใจและทำอะไรโดยรักษาคุณงามความดีเป็นหลัก</p> <p>4.3 เป็นผู้ใช้สติปัญญาในการแสดงความรับผิดชอบ</p> <p>4.4 ความสามารถในการปรับตัวได้ยืดหยุ่นในการจัดการกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ</p> <p>4.5 ชอบสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เปิดใจกว้างกับความคิด แนวทางและข้อมูลใหม่ ๆ ได้อย่างมีความสุข</p>
<p>5. การสร้างแรงจูงใจ (Motivation)</p>	<p>แนวโน้มของอารมณ์ที่เกื้อหนุนการมุ่งสู่เป้าหมาย</p> <p>5.1 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ พยายามที่จะปรับปรุงหรือให้ได้มาตรฐานที่ดีเลิศ</p> <p>5.2 ความจงรักภักดี ยึดมั่นกับเป้าหมายของกลุ่มและองค์การ</p> <p>5.3 คิดริเริ่มและพร้อมที่จะปฏิบัติตามที่โอกาสจะอำนวย</p> <p>5.4 การมองโลกในแง่ดีเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคอย่างไม่ย่อท้อจนบรรลุเป้าหมาย</p>

จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของเขาวนอารมณ์ที่กล่าวมาข้างต้น ในที่นี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้องค์ประกอบของกรมสุขภาพจิตในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งองค์ประกอบของเขาวนอารมณ์ประกอบด้วย 3 ด้านคือ ด้านดี ด้านเก่ง และด้านสุข

1.4 ประโยชน์ของเขาวน้อารมณ์

อริยา คูหา (2545 : 148-149) กล่าวว่าปรัชญาและหลักการของเขาวน้อารมณ์คือ ยึดถือการรู้จักและเข้าใจตนเอง รู้จุดดีจุดอ่อนของอารมณ์ตนเอง รู้ความเคลื่อนไหวของอารมณ์ตนเอง และมีทักษะทางอารมณ์ ตระหนักและรู้เท่าทันความรู้สึก รู้จักจัดการ ควบคุมถ่ายเท อดกลั้น ยับยั้งบริหารอารมณ์ของตนเองได้ สามารถสร้างกำลังใจและแรงจูงใจ ตนเองตลอดจนร่วมกันทำงานกับบุคคลในสังคมได้อย่างปกติสุข ดังนั้นเขาวน้อารมณ์จึงสามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับการศึกษา ทุกอาชีพ ทุกการดำเนินชีวิตและหน้าที่การงาน ให้สามารถเข้าใจจัดการสื่อสารกันด้วยความเห็นอกเห็นใจ มีแรงจูงใจที่จะกระทำสิ่งต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ บุคคลใดหากเป็นผู้มีเขาวน้อารมณ์และใช้เขาวน้อารมณ์ผสมกับเขาวน้อารมณ์แล้วย่อมนำประโยชน์ของเขาวน้อารมณ์ไปประยุกต์ใช้กับชีวิตได้แทบทุกด้าน เช่น

1. สามารถประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีบุคลิกภาพดี มีเสน่ห์แห่งตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวุฒิภาวะทางอารมณ์ให้คนนั้นๆ มีลักษณะ Look good , feel good
2. สามารถประยุกต์เพื่อการสื่อสาร ให้มีสัมพันธภาพและประสานสังคมระหว่างบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ยิ้มได้แม้ใจเศร้า รับฟังปัญหาของผู้อื่นได้อย่างตั้งอกตั้งใจ
3. สามารถประยุกต์เพื่อพัฒนาองค์กรให้สามารถทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการขัดแย้ง ผ่อนปรน ยืดหยุ่น เคารพรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเราได้มากขึ้นดังคำกล่าวที่ว่า “Listening with head and heart”
4. สามารถประยุกต์เพื่อพัฒนาผู้นำให้เกิดความสำเร็จในการบริหาร สามารถโน้มน้าวผู้อื่นให้ทำในสิ่งที่ตนต้องการ งานได้ผล คนก็เป็นสุข ผู้นำที่มีเขาวน้อารมณ์จึงมักกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมถูกกาลเทศะ

1.5 ลักษณะของผู้ที่มีเขาวนอารมณ์สูงและต่ำ

Heinz (1999 : อ้างถึงใน อริยา กุหา, 2545 : 155) ได้สรุปและรายงานลักษณะของบุคคลที่บ่งชี้ถึงความเป็นผู้มีเขาวนอารมณ์สูงและต่ำ ดังนี้

ตาราง 4 เปรียบเทียบลักษณะผู้ที่มีเขาวนอารมณ์สูงและต่ำ

ผู้ที่มีเขาวนอารมณ์สูง	ผู้ที่มีเขาวนอารมณ์ต่ำ
1. แสดงออกอย่างตรงไปตรงมา ชัดเจน	1. ไม่รับผิดชอบต่อความรู้สึกของตนเองและชอบตำหนิผู้อื่น
2. ไม่ถูกครอบงำโดยความรู้สึกทางลบ	2. เล่าและแยกแยะอารมณ์ของตนเองไม่ได้
3. อ่านภาษาท่าทางในการสื่อสารได้ดี	3. ชอบตำหนิ ตัดสิน ทำลาย โจมตีผู้อื่น
4. ผสานเหตุผลของชีวิตด้วยความจริง	4. มองผู้อื่นมากกว่าการเข้าอกเข้าใจ
5. ใช้ตรรกะและสามัญสำนึก	5. บุ่มบ่าม รีบร้อน วู่วาม
6. พึ่งพาตนเองได้ เป็นอิสระต่อเหตุผลเชิงจริยธรรม	6. แสดงความไม่ซื่อตรงต่อความรู้สึกของตน
7. สร้างขวัญและกำลังใจภายในตนเองได้	7. พுகเกี่ยวกับความรู้สึกของตนเกินจริง
8. นำสภาวะอารมณ์ของตนกลับสู่ภาวะปกติได้	8. ทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่
9. มองโลกในแง่ดี ไม่ยอมแพ้กับอุปสรรค	9. ขาดสติสัมปชัญญะ ทำอย่างพุดอย่าง
10. ใส่ใจในความรู้สึกของผู้อื่น	10. ผูกใจเจ็บ อาฆาตไม่ให้ภัย
11. ไม่ถูกครอบงำกับความกลัว วิตกกังวล	11. ชอบทำให้ผู้อื่นรู้ว่าเขาผิด
12. ระบุความรู้สึกทางอารมณ์ตนเองได้	12. ยัดเยียดความรู้สึกต่างๆ ให้คู่ฟัง/คนอื่น
13. เป็นธรรมชาติเมื่อพุกเกี่ยวกับความคิดต่างๆ	13. เปิดเผยความรู้สึกที่แท้จริงของตนเองไม่ได้
14. ชีวิตเป็นอิสระต่ออำนาจ ความร่ำรวย ตำแหน่ง ศักดิ์ศรี ชื่อเสียงการยอมรับ	14. ไม่ใส่ใจในความรู้สึกของผู้อื่น
15. กล้าเปิดเผยความรู้สึกนึกคิดของตนเอง	15. พุดออกมาโดยไม่คิดถึงหัวอกของผู้อื่น
16. ไม่สอดแทรกความคิดไว้ในความรู้สึกของตน	16. ยึดมั่นในความคิดความเชื่อของตน
	17. ใจแคบ

ที่มา : สุวิทย์ และอรทัย มูลคำ, 2543

1.6 การพัฒนาเขาวนั้ารมณั้

ทศพร ประเสริฐสุข (2542 : 77) กล่าวว่า การพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ การพัฒนาเขาวนั้ารมณั้ ซึ่งจะทําให้เกิดความรู้สึกการเข้าถึงมนุษย์และความเป็นมนุษย์ รู้จักชื่นชมงานศิลปะ คนตรี ซาบซึ่งในชีวิต ซึ่งมีความละเอียดอ่อนและเป็นศิลปะ ทําให้เป็นคนที่มีอารมณั้ที่ดี มีสุนทรียะเข้ากับสังคมได้ดี ดังนั้นแนวทางการพัฒนาเขาวนั้ารมณั้ จึงสามารถทําได้โดย

1. ฝึกให้เด็กรู้จักคุณค่าของตนตามความเป็นจริงให้มองตัวเองอย่างตระหนักรู้มองตัวเองในแง่ดี รู้สึกดีกับชีวิตสามารถชื่นชมตัวเองได้
2. รู้จักแยกแยะว่าอารมณั้ใดดีไม่ดีและเลือกแสดงออกทางอารมณั้อย่างเหมาะสม
3. รู้จักปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมด้วยความเต็มใจ
4. รู้จักธรรมชาติอารมณั้ของตัวเอง จำแนกแยกแยะได้ว่า อารมณั้ใดที่เป็นคุณแก่ตนเอง และอารมณั้ใดจะเป็นโทษแก่ตนเอง
5. การรู้จักบริหารจัดการกับอารมณั้ของตนเองได้ เพื่อให้รู้ว่าอารมณั้เกิดได้ทุกอย่างแต่เราไม่สามารถแสดงอารมณั้ทุกอย่าง
6. การแสดงออกทางอารมณั้ที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงสีหน้า ท่าทางและคำพูดที่เหมาะสม
7. รู้จักหยุดแสดงอารมณั้ที่ไม่ดีได้ รู้จักไตร่ตรองก่อนการแสดงออก แล้วจึงแสดงออกอย่างเหมาะสม สามารถที่จะอดทนรอคอยที่จะแสดงพฤติกรรมได้
8. ฝึกทางด้านมนุษยสัมพันธ์ การแสดงน้ำใจ เอื้ออาทรต่อบุคคลอื่น เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ฝึกการให้เกียรติผู้อื่น ได้ด้วยความจริงใจ สามารถแสดงความชื่นชอบ ชื่นชมและให้กำลังใจซึ่งกันและกันได้ในวาระที่เหมาะสม

พระราชวรมุณี (2542 : 10) กล่าวว่า การพัฒนาเขาวนั้ารมณั้ของบุคคลนั้น ตามแนวพุทธศาสนา จำเป็นต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบของจิต เพื่อดูคุณสมบัติของจิตที่พึงประสงค์แล้วเลือกพัฒนาตัวที่เด่น ๆ เช่น เจตสิกฝ่ายที่เป็นกลาง ได้แก่ มนสิการ (การคิด) หรือเอกัคตา (สมาธิ) หรือ วิริยะ (ความขยัน) เจตสิกเหล่านี้ใช้ในส่วนที่เป็นสัมมา (ชอบ) หรือมิจฉา (ผิด) ก็ได้สำหรับในส่วนของอารมณั้ นั้น ฝ่ายอกุศลเจตสิก ได้แก่ ความโกรธ ความโลภ ความมีโทสะ ความอิจฉา ความริษยา จะเป็นตัวที่ดึงเราออกจากฐานความดี เราก็จะต้องพัฒนาฝ่ายที่ดีคือ กุศลเจตสิก เพื่อทําให้เกิดความสมบูรณ์หรือเกิดพลังมากขึ้น

การพัฒนาบุคคลที่พึงประสงค์ที่แท้จริง คือการพัฒนาในส่วนที่เป็นกุศลเจตสิกไปควบคุม อกุศลเจตสิก โดยอาศัยพลังของฝ่ายกลางทำให้ชีวิตมีความสมดุล สำหรับการจัดการกับฝ่ายอกุศล นั้น สามารถทำได้โดยแบ่งออกเป็น 4 ชั้นคือ

ชั้นที่หนึ่ง สังวรปธาน คือ ความเพียรพยายามที่จะควบคุมตัวเอง ควบคุมพลังฝ่ายไม่ดีทั้งหลาย ควบคุมตัวเองไม่ให้ทำชั่ว ไม่ให้พลังฝ่ายอกุศลทั้งหลายมีพลังเหนือพฤติกรรมของเรา ไม่ตกเป็นทาสของมัน หรือมี Self Control นั้นเอง

ชั้นที่สอง ปหานปธาน คือ กำจัดชุกครากถอนโคนฝ่ายไม่ดีออกไป คือ ดีให้อ่อนลงควบคุม ให้อยู่ในเขตที่จัดการได้ เป็นการทำให้ฝ่ายอกุศลหมดพลังไปในที่สุด

ชั้นที่สาม ภาวนापธาน คือ การพัฒนาในฝ่ายที่เป็นกุศลให้แข็งแกร่งให้มีพลังให้มีอำนาจมากเข้ามาควบคุมฝ่ายอกุศล

ชั้นที่สี่ อนุรักษณาปธาน คือ รักษาความดีหรือฝ่ายดีที่ได้ทำมา เพิ่มพลังยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะ เป็นกระบวนการของการพัฒนาที่จะทำให้เกิดสมดุล ต้องตรวจสอบตัวเองตลอดมาเป็นนายเหนือตัวเอง

วิลาสลักษณ์ ชวัลลสี (2542 : 42 – 50) ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาเขาวนัอารมณ์ไว้ 2 ประเด็น ที่สัมพันธ์กันและเอื้อต่อกัน กล่าวคือ การพัฒนาเขาวนัอารมณ์ในส่วนที่เกี่ยวกับตนและในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ดังนี้

1. การพัฒนาเขาวนัอารมณ์ในส่วนที่เกี่ยวกับตน

หัวใจสำคัญของการพัฒนาเขาวนัอารมณ์ในส่วนที่เกี่ยวกับตน คือ การรู้เท่าทันอารมณ์ของตน การจัดการกับอารมณ์ของตนเองอย่างเหมาะสมและการเสริมสร้างพลังจิตใจให้ตนเอง เขาวนัอารมณ์ในส่วนบุคคลจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการใช้เขาวนัอารมณ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานและการสร้างสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่น

1. การรู้เท่าทันอารมณ์ของตน

1.1 บอกตนเองว่ากำลังรู้สึกอย่างไร ในการที่จะรู้เท่าทันอารมณ์ของตนจะต้องบอกกับตัวเองได้ตลอดเวลาว่าตนกำลังรู้สึกอย่างไร

1.2 ชื่อสตัต์ต่อความรู้สึกของตนเอง ไม่บิดเบือน บางขณะที่เราเกิดความรู้สึกอย่างไรอย่างหนึ่งขึ้นมา โดยที่ความรู้สึกนั้นเราหรือสังคมไม่ยอมรับ เราอาจบิดเบือนโดยการพยายามให้เหตุผลแก่ตัวเองไปอีกแบบหนึ่งซึ่งเป็นการปิดบัง กลบเกลื่อนความรู้สึกที่แท้จริงซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเขาวนัอารมณ์และเป็นสร้างปัญหาอื่น ๆ ตามมา

1.3 ตระหนักถึงข้อดีและข้อบกพร่องของตนเอง ทั้งข้อดีและข้อบกพร่องบุคคลอาจรู้ได้ด้วยตนเองและด้วยการที่ผู้อื่นให้ข้อมูลป้อนกลับ การยอมรับข้อบกพร่องเป็นการเปิดโอกาสให้ได้รับปรุงตนเองหรือเกิดความระมัดระวังในการแสดงอารมณ์มากขึ้น การยอมรับข้อบกพร่องของตัวเองเป็นความกล้าหาญอย่างหนึ่งที่สามารถยอมรับความไม่ดีของตนเองได้สิ่งที่แยกแยะคนที่เขาวน่อารมณ์สูงกับคนที่เขาวน่อารมณ์ต่ำคือ คนที่มีเขาวน่อารมณ์สูงจะยอมรับและมีความมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงตนเองมากกว่า

2. การจัดการกับอารมณ์ของตนเองอย่างเหมาะสม

2.1 ตระหนักว่าตนคือผู้รับผิดชอบอารมณ์ของตนเอง การตอบสนองทางอารมณ์ของคนเรามากเกิดจากการตีความของเราที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่ออารมณ์ของเราคือ ตัวเราเอง

2.2 แยกข้อเท็จจริงออกจากการตีความหมาย เนื่องจากอารมณ์ส่วนมากเกิดจากการคิด การตีความหรือการประเมินสถานการณ์โดยตัวเราเอง ดังนั้นจึงควรฝึกหัดแยกข้อมูลที่ได้จากประสาทสัมผัสกับการตีความ

2.3 บอกตนเองว่ากำลังรู้สึกอย่างไรจนกว่าความรู้สึกทางลบจะหายไป ให้อารมณ์ส่งเสริมความคิดของตน ผู้ที่มีเขาวน่อารมณ์จะสามารถใช้อารมณ์ให้เป็นประโยชน์ต่อการคิดโดยอารมณ์จะช่วยปรับแต่งและปรับปรุงความคิดให้เป็นไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลได้

3. การสร้างเสริมพลังใจให้ตนเอง

3.1 มองเห็นความงดงามของโลก สร้างความสุนทรีย์และความงดงามของจิตใจตน ด้วยการมองและเห็นความงดงามของโลกและของบุคคลอื่นด้วย

3.2 การจัดระบบระเบียบความคิดและจิตใจด้วยการทำสมาธิ

3.3 การโปรแกรมจิตและตั้งเป้าหมายชีวิตให้ตนเอง บุคคลควรกำหนดโปรแกรมจิตใจของตนเองด้วยการกำหนดว่า สิ่งใดที่เราต้องการปรับปรุงตนเอง ตั้งเป้าหมายชีวิตหรือการทำงานของตนเองไว้ เป็นการสร้างเสริมพลังใจให้ตนเองอย่างดีเยี่ยม เมื่อบุคคลสามารถจัดระเบียบชีวิตให้ตนเอง ควบคุมตนเองได้ดี รู้จักตนเองเป็นอย่างดี ก็ย่อมสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้เต็มที่เป็นการเอื้อต่อเขาวน่อารมณ์ในส่วนความสัมพันธ์กับผู้อื่น

3.4 การสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง บุคคลที่มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนจะมีผลสัมฤทธิ์ในกิจการงานและการเรียนสูงกว่าบุคคลที่คิดว่าตนเองมีความสามารถต่ำ ดังนั้นการพัฒนาเขาวน่อารมณ์ในการสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนคือ การบอกตนเองว่า “ฉันสามารถทำได้” แทนการย่ำว่า “ฉันเป็นคนไม่มีความสามารถ” หรือ “ฉันทำไม่ได้”

3.5 ความกล้าที่จะตัดสินใจและกระทำในกิจกรรมใดที่บุคคลไม่เคยทำหรือไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน บุคคลอาจเกิดความไม่มั่นคงปลอดภัยทางจิตใจ กลัวความล้มเหลว ดังนั้น บุคคลจึงควรตัดสินใจว่า การที่ได้ทำสิ่งที่ยากกว่าสิ่งที่ตนเคยทำพอสมควรจะเป็นการพัฒนาตนเอง และเป็นการเพิ่มความมั่นใจในตนเอง ผู้ที่มีเขาวนอารมณ์ควรเป็นผู้ที่เปิดตัวเองต่อประสบการณ์ใหม่ ๆ กล้าทำในสิ่งที่ยังไม่เคยทำเพื่อพัฒนาความสามารถของตนเอง

2. การพัฒนาเขาวนอารมณ์ในส่วนบุคคลสัมพันธ์กับผู้อื่น

การที่บุคคลจะสามารถมีเขาวนอารมณ์ในการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่นได้ บุคคลจะต้องเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ เข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น มีความสามารถในการสื่อสาร และถ่ายทอดความรู้สึกและมีเมตตากรุณาและพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นให้ผู้อื่นช่วยตนเองได้ ประกอบด้วย

1. เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ โดยให้คำนึงถึงว่ามนุษย์มีลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกันทั้งนี้ความแตกต่างกันอาจมาจากพันธุกรรมลักษณะส่วนตัว ประกอบกับการอบรมและการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ส่วนความที่เหมือนกันนั้น ให้บุคคลนึกถึงตัวเองเมื่อเข้าใจตนเองก็จะทำให้สามารถเข้าใจผู้อื่นได้

2. เข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น บุคคลที่มีเขาวนอารมณ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจะต้องประกอบด้วย

2.1 การมีสมาธิในการฟังเพื่อเข้าใจประเด็นของผู้พูดอย่างแท้จริง

2.2 มีความสังเกตการเปลี่ยนแปลงในสีหน้าและกิริยาอาการซึ่งอาจแสดงถึงความเปลี่ยนแปลงความรู้สึกต่อเรื่องหรือบุคคลที่สนทนา

3. มีความสามารถในการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้สึก เมื่อเข้าใจในความรู้สึกของผู้อื่นแล้วจะสามารถสื่อสารและถ่ายทอดความคิดความรู้สึกของเราให้ผู้อื่นทราบได้จึงจะสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันได้ การแสดงความสามารถในเรื่องนี้จะประกอบด้วย

3.1 การพหุความคิดของผู้อื่น หมายถึง ยอมรับว่าบุคคลย่อมมีความเห็นที่แตกต่างกันได้ด้วยเหตุผลหลายประการ การประเมินควรประเมินว่าความคิดเห็นนั้นจะเป็นประโยชน์ในปัจจุบันหรืออนาคตเพียงใด แต่ไม่ประเมินที่ตัวบุคคล

3.2 คิดในเชิงว่าฉันก็ชนะ – เธอก็ชนะ นั่นคือ บุคคลที่มีความมั่งคั่งทางจิตใจจะพอใจที่จะแบ่งปันการได้รับการยอมรับจากสังคมและอำนาจ ไม่คิดแต่เชิงเธอชนะ – เธอแพ้ (Win-Lose) ดังนั้นในการมีปฏิสัมพันธ์หรือทำงานกับผู้อื่นบุคคลควรยินดีหรือยอมรับถ้าเพื่อนร่วมงานแสดง

ความคิดเห็นที่ดีหรือทำกิจกรรมได้สำเร็จเพราะความดีความฉลาดหรือความสำเร็จไม่ใช่สิ่งที่มีจำกัด เมื่อบุคคลหรือแสดงหรือทำไปแล้วจะไม่เหลือให้ผู้อื่นอีก

3.3 แสดงความคิดเห็นอย่างชัดเจนด้วยท่าทีที่เป็นมิตร แสดงความคิดเห็นเฉพาะที่ คาดว่าจะเป็นประโยชน์ สำหรับความคิดเห็นที่แตกต่างไปหรือที่อาจกระทบกระเทือนความรู้ของผู้อื่นก็ควรแสดงด้วยความนุ่มนวลด้วยท่าทีที่เป็นมิตร ซึ่งแสดงถึงความใส่ใจในความรู้สึกของผู้อื่น เป็นลักษณะของผู้ที่มีเชาวน์อารมณ์ ในการที่จะควบคุมและปรับท่าทีของตนเพื่อรักษาสัมพันธภาพที่ดี

3.4 สื่อสารในระดับที่เหมาะสม กล่าวคือ ระดับของการสื่อสาร 4 ระดับ ตั้งแต่ระดับ การทักทายเมื่อพบกัน ระดับข้อมูลข่าวสาร ระดับความคิดความเห็นและระดับความรู้สึก ระดับที่สูงขึ้นจะเป็นระดับที่ไวต่อความรู้สึก บุคคลต้องทราบว่าแต่ละคนกำลังสื่อสารกันอยู่ที่ระดับใด ให้ การสื่อสารอยู่ในระดับที่สอดคล้องกัน เมื่อการสื่อสาร ไม่เกิดประสิทธิผลหรือสร้างความไม่สบายใจต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ก็ทำให้ต้องเปลี่ยนระดับของการสื่อสาร

3.5 ช่วยให้ผู้อื่นช่วยตนเองได้ หมายถึง การช่วยให้ผู้อื่นช่วยตนเองได้ในปัญหาทาง อารมณ์ ซึ่งหลักการที่สำคัญคือ ต้องรู้อารมณ์ของผู้อื่นว่ากำลัง โกรธ หรือกำลังวิตกกังวลหรือกำลัง หดหู่ ผู้ช่วยเหลือควรพูดให้คลายความรู้สึกลงก่อน แล้วแสดงให้เห็นว่าความคิดและความรู้สึกของ ผู้มีปัญหาเป็นผู้รับฟังอย่างตั้งใจ แสดงความเข้าใจโดยไม่ต้องแสดงการเห็นด้วย ช่วยให้ผู้มีปัญหาเกิด ความชัดเจนกับความคิดและความรู้สึกของตนเอง อาจช่วยแยกแยะประเด็นที่มีความสับสนปะปน กันอยู่หลายประเด็น วิธีช่วยจะเป็นไปในลักษณะของการช่วยมองในมุมต่าง ๆ เพื่อที่ว่าผู้มีปัญหา อาจเห็นทางแก้ปัญหาด้วยตนเองได้และในที่สุดจะต้องให้ผู้มีปัญหาทางอารมณ์ ตัดสินใจแก้ปัญหา ของตนเองด้วยตนเอง

Goleman (1995 : อ้างถึงใน นันทนา วงษ์อินทร์, 2542 : 80 – 86) กล่าวว่าในการพัฒนา เชาวน์อารมณ์จะต้องพัฒนาในแต่ละองค์ประกอบดังนี้

1. การรู้จักอารมณ์ตนเอง (Know one's Emotion) เป็นกรรู้ว่าอารมณ์ของตนเป็นเช่นไร ทั้งตามปกติและรู้ถึงลักษณะและการแสดงออกของอารมณ์ไม่ปกติ รวมถึงผลย้อนกลับของอารมณ์ ต่าง ๆ ของตน การรู้จักอารมณ์ของตนเองซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของเชาวน์อารมณ์ทำให้สามารถ ขจัดอารมณ์ที่ไม่ดีออกไปได้ แล้วรู้จักปรับใช้อารมณ์ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ ผลที่ตามมาจะทำให้ รู้สึกสบายใจ มีความสุข มีประสิทธิภาพในการใช้ความคิดเพิ่มขึ้น มีการแสดงออกที่ดีขึ้น

แนวทางในการพัฒนาการรู้จักอารมณ์ตนเอง คือ

1.1 ใช้เวลาแก่ตนเองในการทบทวนอารมณ์ของตน เพื่อพิจารณาว่าเราเป็นคนที่มึอารมณ์
เช่นไร มักจะคล้อยตามอารมณ์ตนเอง คล้อยตามอารมณ์ผู้อื่นหรือคล้อยตามสิ่งแวดล้อมภายนอก

- ทบทวนลักษณะการแสดงอารมณ์ (เราได้แสดงอาการใดออกไป)
- ทบทวนผลย้อนกลับจากการแสดงอารมณ์ของเรา
- รู้สึกอย่างไรกับผลย้อนกลับ (พอใจ ไม่พอใจ)
- คิดอย่างไรกับผลย้อนกลับ (เหมาะสม ไม่เหมาะสม)
- ถ้ารู้สึกว่ามีพอใจ คิดว่าไม่เหมาะสม หาวิธีการที่ดีกว่าสำหรับใช้ในคราวต่อไป
- ถ้ารู้สึกพอใจ เหมาะสมแล้ว ต้องแน่ใจว่าไม่มีการเข้าข้างตนเองหรือหลอกตนเองแล้วใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

1.2 ฝึกการรู้ตัวบ่อย ๆ มีสติอยู่กับการรู้ตัว

- ขณะนี้เรารู้สึกอย่างไรกับตัวเองหรือกับสิ่งที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัว
- รู้สึกไม่สบายใจ
- คิดอย่างไรกับความรูสึกนั้น
- ความคิด ความรูสึกนั้น มีผลอย่างไรกับการแสดงออกของตนเอง

2. การจัดการ (บริหาร) อารมณ์ของตนเอง (Managing Emotions)

การจัดการอารมณ์ได้เหมาะสมเพียงใด สามารถพิจารณาได้จาก

1. ควบคุมได้ไม่แสดงอารมณ์อย่างทันทีทันใด มีความรู้ตัวไม่ถูกครอบงำโดยอารมณ์
2. มีเหตุผลสามารถอธิบายได้อย่างสมเหตุสมผลถึงการเกิดและการแสดงอารมณ์
3. ก่อให้เกิดพฤติกรรมและผลย้อนกลับในแง่บวก
4. แสดงออกเป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมกับบุคคล สถานที่ เวลาและสถานการณ์

ในการจัดการกับอารมณ์ของตนเองบุคคลต่าง ๆ ย่อมมีวิธีการจัดการกับอารมณ์ของตนได้หลายวิธีและในแต่ละวิธีจะให้ผลย้อนกลับ ดังนี้

1. แสดงออกทันทีตามที่ต้องการโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดตามมา
2. เก็บกดเอาไว้ไม่แสดงออก พยายามลืม ไม่คิดถึง หลีกเลี้ยง
3. โทษผิดผู้อื่น ไปแสดงออกกับผู้ที่ไม่เกี่ยวข้อง หาแพะรับบาป
4. ระบายออกได้เหมาะสม อารมณ์ดีขึ้น ผลที่เกิดตามมาเป็นไปในทางที่ดี

ผลของการจัดการกับอารมณ์ตามแต่ละวิธี มีดังนี้คือ

วิธีที่ 1 ความเครียดอาจลดลงในขณะนั้น แต่ผลที่ตามมาอาจทำให้เกิดอารมณ์ไม่ดีมากขึ้น
ไปอีก

วิธีที่ 2 เป็นการทำร้ายสุขภาพจิตของตัวเองเพราะอารมณ์ยังคงอยู่ ไม่ได้ระบายออกหากมีการ
การสะสมไว้มากเพียงใดยิ่งจะเกิดอันตรายตามมาภายหลังมากขึ้น

วิธีที่ 3 ทำให้สบายใจขึ้นชั่วคราวที่ได้ระบายอารมณ์ไปยังผู้อื่น แต่ผลย้อนกลับอาจไม่ดีนัก
โดยเฉพาะในด้านสัมพันธภาพ

วิธีที่ 4 นับว่าเป็นวิธีการจัดการกับอารมณ์ได้อย่างดี ผู้ที่จะจัดการกับอารมณ์ได้ในวิธีที่ 4
ต้องมีการรู้ตัว รู้เท่าทันอารมณ์ของตัวเองและเข้าใจสถานการณ์แวดล้อม

การฝึกการจัดการอารมณ์ของตัวเอง

1. ทบทวนการกระทำของตนเอง เพื่อตอบสนองอารมณ์ที่เกิดขึ้น คิดดูว่าผลที่เกิดตามมา
เป็นเช่นไร

2. เตรียมการในการแสดงอารมณ์ที่ตั้งใจว่า เกี่ยวกับการแสดงอารมณ์ในคราวต่อไป
ฝึกการสั่งตัวเองว่าจะทำอะไร จะไม่ทำอะไร

3. ฝึกการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วหรือที่เราต้องเกี่ยวข้อง ในด้านดี มองและฟังสิ่งดี
สร้างอารมณ์แจ่มใส เกิดความสบาย

4. ฝึกการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง ผู้อื่น สิ่งอื่นที่อยู่รอบตัว ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องมาจาก
ข้อ 3 ทำให้เกิดความคิดที่ดี การกระทำที่ดี ทำให้เกิดผลย้อนกลับที่ดีต่อทั้งตนเองและผู้อื่น

5. ฝึกการมองหาประโยชน์ โอกาสจากอุปสรรค ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการเปลี่ยนมุมมอง
มองหาแง่ดี โดยคิดว่าเป็นสิ่งท้าทายให้เราได้แสดงความสามารถทุกอย่างที่เกิดขึ้นแล้วตัวเรามี
ทางเลือกมากกว่า 1 ทาง จงเลือกทางที่เป็นประโยชน์ที่สุดหรือมีโทษน้อยที่สุด

6. ฝึกการผ่อนคลายความเครียดที่เกิดจากอาการไม่ดี โดยเลือกวิธีที่เหมาะสมกับตนเองเพราะ
ถ้ามีความเครียดมาก ๆ จะไม่มีพลังพอที่จะให้หลุดพ้นจากการครอบงำอารมณ์เพื่อควบคุมอารมณ์
ได้แล้วก็จะได้หาทางระบายอารมณ์ในทางที่เหมาะสมต่อไป

3. การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง (Motivating Oneself)

การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง เป็นวิธีการที่สร้างความเข้มแข็งของอารมณ์เพื่อเกิดความ
มุ่งมั่นที่จะกระตุ้นตัวเองให้มีการปฏิบัติไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้

แนวทางในการสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง

1. ทบทวนว่าสิ่งที่สำคัญในชีวิตของเรามีอะไรบ้างที่เราต้องการ อยากได้ อยากมี อยากเป็น จัดอันดับความสำคัญ แล้วพิจารณาว่าการจะบรรลุสิ่งที่ต้องการแต่ละสิ่งนั้นสิ่งใดที่มีทางเป็นไปได้ สิ่งใดเป็นไปได้ไม่ได้ สิ่งใดจะเกิดประโยชน์และสิ่งใดจะเกิดโทษ

2. นำความต้องการที่คิดไว้ ที่เป็นไปได้และเกิดประโยชน์มาตั้งเป็นเป้าหมายที่ชัดเจน ให้แก่ตนเอง แล้ววางขั้นตอนที่จะมุ่งไปสู่เป้าหมายนั้น

3. ในการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ต้องระวังอย่าให้เหตุการณ์บางอย่างมาทำให้ไขว้เขวไปจนออกนอกทางที่จะบรรลุเป้าหมาย

4. ฝึกสร้างความยืดหยุ่นในอารมณ์ของตนเอง

5. ฝึกการมองหาประโยชน์จากอุปสรรค มองหาสิ่งดีจากสิ่งเลวร้ายที่เกิดขึ้น

6. ฝึกสร้างทัศนคติที่ดี ทำความเข้าใจในเรื่องที่เกิดขึ้น มองโลกในแง่ดี หามุมมองที่ดีในเรื่องที่เราไม่พอใจ มองปัญหาให้เป็นการเรียนรู้ การคิดในแง่ดีทำให้รู้สึกดี มีพฤติกรรมที่ดีเกิดความรู้สึกพอใจและเป็นการเพิ่มพลังแรงจูงใจให้ตัวเอง

7. สร้างความหมายในชีวิตให้แก่ตนเอง มองสิ่งดีในตนเอง นึกถึงสิ่งที่สร้างความภูมิใจแม้จะเป็นสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ในตัวเราและพยายามใช้สิ่งดีในคนสร้างให้เกิดคุณค่าแก่ทั้งตนเองและผู้อื่น อยู่เสมอ ๆ

8. ให้กำลังใจตัวเอง คิดอยู่เสมอว่าทำได้ เราจะทำ ลงมือทำ

4. การหยั่งรู้อารมณ์ผู้อื่น (Recognizing Emotions in Others)

ในการฝึกการหยั่งรู้อารมณ์ผู้อื่นนี้จะต้องพยายามนึกถึงผู้อื่นพอ ๆ กับการนึกถึงตนเองจึงจะสามารถรับรู้อารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่น ได้ดี

แนวทางการฝึกการหยั่งรู้อารมณ์ผู้อื่น

1. ให้ความสนใจการแสดงออกของผู้อื่น โดยการสังเกตสีหน้า แววตา ท่าทาง การพูด ถ้อยคำ น้ำเสียง ตลอดจนการแสดงออกอื่น ๆ

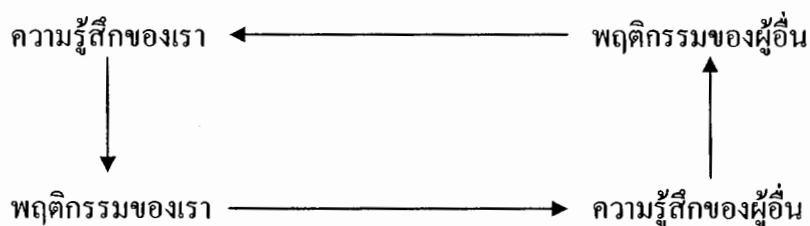
2. อ่านอารมณ์ความรู้สึกของเขาจากสิ่งที่สังเกตเห็น ว่าเขากำลังมีอารมณ์ความรู้สึกใดอาจตรวจสอบโดยการถามความรู้สึกของเขา

3. ทำความเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของบุคคลตามสภาพที่เขาเผชิญอยู่หรือที่เรียกกันทั่วไป คือ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา ถึงแม้จะไม่ถูกต้องทุกประการแต่ก็มีความคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงบ้าง

4. แสดงการตอบสนองอารมณ์ ความรู้สึกของผู้อื่นที่เป็นการแสดงว่าเข้าใจ เห็นใจกันทำให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกที่ดีต่อกัน

5. การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน (Handling Relationships)

สิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับการสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลก็คือ “ความรู้สึก” และ “พฤติกรรม” ถ้าเรามีความรู้สึกที่ดีต่อใครก็จะทำให้มีพฤติกรรมที่ดีต่อบุคคลนั้น ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกต่อกัน ก็จะมีผลต่อความรู้สึกของผู้รับพฤติกรรมนั้นด้วย ซึ่งอาจเรียกได้ว่า “วงจรแห่งสัมพันธ์ภาพ” ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 วงจรแห่งสัมพันธ์ภาพ

แนวทางในการพัฒนาการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

1. การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจำเป็นต้องมีพื้นฐานมาจากการมองตนเองและผู้อื่นในแง่ดี สร้างอารมณ์ที่ดีต่อกัน การสร้างความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่น เข้าใจ เห็นใจผู้อื่นจะทำให้การเริ่มต้นของการมีสัมพันธ์ภาพที่ดีเกิดขึ้น
2. ฝึกการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ สร้างความเข้าใจที่ตรงกัน ชัดเจน ฝึกการเป็นผู้ฟังและผู้พูดที่ดี ที่สำคัญต้องคำนึงถึงความรู้สึกของผู้รับการสื่อสารด้วย (สื่อสารกันด้วยใจ)
3. ฝึกการแสดงน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อ รู้จักการให้ การรับ การแลกเปลี่ยนให้เกิดคุณค่าเกิดประโยชน์สำหรับตนเอง และสำหรับบุคคลที่เกี่ยวข้อง
4. ฝึกการให้เกียรติผู้อื่นอย่างจริงใจให้การยอมรับ เพราะเป็นสิ่งที่จะทำให้ผู้รับมีความภาคภูมิใจ และมีความรู้สึกที่ดีตอบแทนมา
5. ฝึกการแสดงความชื่นชอบ ชื่นชม และให้กำลังใจซึ่งกันและกันตามวาระที่เหมาะสม

จากการศึกษาการพัฒนาเชาวน์อารมณ์สรุปได้ว่า การพัฒนาเชาวน์อารมณ์ในส่วนบุคคลจะเป็นพื้นฐานของการใช้เชาวน์อารมณ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานและการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น ส่วนการพัฒนาเชาวน์อารมณ์ในส่วนความสัมพันธ์กับผู้อื่น บุคคลที่มีการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นได้จะต้องเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ คนที่มีเชาวน์อารมณ์สูงจะยอมรับและที่จะปรับปรุงตนเองมากกว่าคนที่มีเชาวน์อารมณ์ต่ำ ผู้ที่มีเชาวน์อารมณ์จะสามารถใช้อารมณ์ให้เป็นประโยชน์ต่อการคิด โดยอารมณ์จะช่วยปรับปรุงความคิดให้เป็นไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลได้

1.7 การวัดเชาวน์อารมณ์

การวัดเชาวน์อารมณ์ได้แบ่งออกเป็นกลุ่มตามแนวคิดของนักทฤษฎีแต่ละกลุ่ม โดยได้เสนอแนวคิดการวัดเชาวน์อารมณ์ตามกลุ่มต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

Cooper and Sawaf (1997 : อ้างถึงใน วีระวัฒน์ ปิ่นนิตามัย, 2542 : 97 – 99) ได้สร้างแบบทดสอบการประมาณเชาวน์อารมณ์ (Mapping your Emotional Intelligenc : EQ MAP) เพื่อวัดทักษะด้านเชาวน์อารมณ์ของผู้บริหาร มี 5 หมวด วัด 21 ด้าน จำนวน 259 ข้อ โดยให้คิดทบทวนเหตุการณ์ในรอบระยะเวลาที่ผ่านมาว่าคิด รู้สึกอย่างไร แล้วให้ตอบว่า เห็นด้วยกับข้อความนั้นในระดับใด 4 ช่วงค่า แบบทดสอบการประมาณเชาวน์อารมณ์ (EQ MAP) นี้มีความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์ (Face Validity) แต่ยังขาดหลักฐานยืนยันถึงคุณภาพการแปลผลการประเมิน หรือค่าของคะแนนที่ได้

ตัวอย่างแบบทดสอบ

- หมวดสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน	การสูญเสียฐานะทางการเงินหรือรายได้ลดลง
- หมวดความรู้ด้านสภาวะอารมณ์	ข้าพเจ้าเก็บความรู้สึกไว้กับตนเอง
- หมวดสมรรถนะของเชาวน์อารมณ์	ข้าพเจ้าชื่นชมแนวคิดที่แปลกใหม่
- หมวดความเชื่อและค่านิยมด้านเชาวน์อารมณ์	ข้าพเจ้ามองหาด้านที่ดีงามของสิ่งต่าง ๆ
- หมวดผลของเชาวน์อารมณ์	เป็นเรื่องยากสำหรับข้าพเจ้าที่จะใส่ใจกับงานที่ทำ

Bar-On ได้ศึกษาเรื่องแบบทดสอบเขาวนอารมณ์จากนิยามเขาวนอารมณ์ของบาร์ออน ได้สร้างเครื่องมือวัดชื่อ แบบสำรวจเขาวนอารมณ์ (Emotional Inventory : Eql) จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเขาพบว่าแบบสำรวจวัดเขาวนอารมณ์มี 13 องค์ประกอบซึ่งมีลักษณะน้อยกว่าคุณลักษณะที่กำหนดไว้ 15 ด้านหรือมาตราจาก 5 ด้าน (การรู้อารมณ์ตนเองการจัดการอารมณ์ การจงใจตนเอง ตระหนักรู้อารมณ์คนอื่นและสัมพันธ์ภาพการจัดการ) ทั้ง 13 องค์ประกอบมีค่าสหสัมพันธ์ประมาณ .50 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแบบทดสอบแต่ละด้านน่าจะวัดองค์ประกอบเดียวกัน แบบสำรวจเขาวนอารมณ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความคงที่ทางอารมณ์และการแสดงออก แต่แบบทดสอบของบาร์ออน ในภาพรวมหรือมาตราย่อยไม่มีความสัมพันธ์กับแบบทดสอบสติปัญญาทางสมอง มาตรา B ที่ปรากฏใน 16 PF และมีความสัมพันธ์เล็กน้อยกับ WAIS-R ($r = .12$)

ตัวอย่างแบบทดสอบ

ด้านความสามารถภายในตน	เมื่อข้าพเจ้าโกรธ ข้าพเจ้าสามารถบอกให้ผู้อื่นทราบได้
ด้านมนุษยสัมพันธ์	ข้าพเจ้าให้ความสนใจในสิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น
ความสามารถในการปรับตัว	ข้าพเจ้าสามารถเปลี่ยนนิสัยเดิม ๆ ได้
ความสามารถในการจัดการความเครียด	ข้าพเจ้าวิตกกังวลได้ง่าย
การจงใจตนเอง	ข้าพเจ้าคาดหวังต่อสิ่งที่ดีที่สุด

Goleman (1999 : อ้างถึงใน อรสา ชฎากรณ์, 2545 : 25) ได้สร้างแบบทดสอบวัดเขาวนอารมณ์พิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารอัทเน่ ริคเอร์ มาตราวัดของโกลแมนประกอบด้วยข้อคำถาม 10 ข้อ แต่ละข้อคำถามผู้ตอบต้องระบุคำตอบที่มีต่อสถานการณ์ที่สมมติขึ้น การวัดเขาวนอารมณ์ของโกลแมน มีความสัมพันธ์กับความเข้าใจผู้อื่น และการควบคุมทางอารมณ์ นอกจากนี้มาตราวัดของโกลแมนยังมีเนื้อหาที่คาบเกี่ยวกับองค์ประกอบที่สามของมาตราวัดเขาวนอารมณ์หลายองค์ประกอบของ ซาโลเวย์และคณะ ได้แก่ การจัดการทางอารมณ์ มาตราการวัดเขาวนอารมณ์ของโกลแมนไม่ได้ใช้มากนักในงานวิจัย ทั้งนี้เนื่องจากเครื่องมือมีค่าความเชื่อมั่นค่อนข้างต่ำมาก ($r = .18$) เนื่องมาจากแบบทดสอบมีจำนวนข้อน้อยมาก แต่โกลแมนมีแนวคิดที่ชัดเจนเกี่ยวกับการนำเขาวนอารมณ์เข้ามาใช้ในการศึกษา

ตัวอย่างแบบทดสอบ

(0) ท่านกำลังอยู่บนเครื่องบิน ทันใดนั้นเครื่องบินก็เผชิญกับสภาพอากาศที่เลวร้าย เครื่องบินมีอาการสั่นไปมา ท่านอยู่ในเหตุการณ์นั้น ท่านจะอย่างไร

- ก. อ่านนิตยสารหรือภาพยนตร์ต่อไป สนใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงเล็กน้อย
- ข. เริ่มระวังตัวและเตรียมตัวรับมือกับเหตุการณ์ฉุกเฉิน คอยสังเกตดูพนักงานต้อนรับ อ่านคำแนะนำจากคู่มือในกรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน
- ค. ทำตามข้อ ก. และข้อ ข. บ้างบางอย่าง
- ง. ไม่แน่ใจ ไม่เคยสังเกต

การวัดเชาวน์อารมณ์ตามแนวการวัดความสามารถของกลุ่ม Salovey และคณะได้สำรวจเชาวน์อารมณ์ โดยใช้มาตราวัดอารมณ์ (Trait Meta – Mood Scale : TMMS) โดยมาตรานี้เป็นการวัดความแตกต่างระหว่างบุคคลในความสามารถที่จะสะท้อนและการจัดการกับอารมณ์ มีดัชนีชี้บ่งระดับความเอาใจใส่ที่บุคคลมีต่ออารมณ์ความรู้สึก ความชัดเจนของประสบการณ์ความรู้สึกและความเชื่อการยุติสถานะอารมณ์หรือคงอารมณ์ที่ดี ซึ่งดัชนีชี้บ่งจากมาตราวัดนี้ Salovey และคณะอธิบายว่าเป็นความสามารถ (Competencies) หลายอย่างที่มีอยู่ภายในโครงสร้างเชาวน์อารมณ์ Salovey และคณะเชื่อว่ามาตราวัดอารมณ์ เป็นการนิยามเชิงปฏิบัติการของเชาวน์อารมณ์ นั่นคือความใส่ใจ ความชัดเจน และการปรับอารมณ์ความรู้เป็นพื้นฐานของมิติการจกระบบตัวเองทางเชาวน์อารมณ์ มาตราวัดอารมณ์เป็นมาตราให้ผู้ตอบรายงานตัวเองเป็นมาตราประเมินค่า 5 ระดับ จาก 1 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง จนถึง 5 เห็นด้วยอย่างยิ่ง ประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบคือ

องค์ประกอบแรก คือ ความเอาใจใส่ต่ออารมณ์ความรู้สึก (Attention to Feelings) ตัวอย่างข้อความคือ วิธีจัดการกับอารมณ์ของข้าพเจ้าได้ดีที่สุด คือ ให้มีอารมณ์ที่หลากหลาย

องค์ประกอบที่สอง คือ ความชัดเจนในการแยกแยะอารมณ์ความรู้สึก (Clarity of Feeling) ตัวอย่างข้อความคือ ข้าพเจ้าจะรู้อย่างชัดเจนว่าขณะนั้นตัวเองรู้สึกอย่างไร

องค์ประกอบที่สาม คือ การปรับสถานะอารมณ์ (Mood Repair) ตัวอย่างข้อความคือ เมื่อข้าพเจ้ารู้สึกเสียใจ ข้าพเจ้ามักคิดถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ให้ความรู้สึกเป็นสุข

องค์ประกอบทั้ง 3 นี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มาตราวัดอารมณ์ (TMMS) มีคุณภาพด้านความเชื่อมั่น ความเที่ยงตรงเชิงสอดคล้องและความเที่ยงตรงเชิงจำแนก (Convergent and Discriminant Validity) ผลจากการศึกษาพบว่า ความเอาใจใส่ต่ออารมณ์ความรู้สึกมีความสัมพันธ์กับการมีสติของตนเอง ความชัดเจนในการแยกแยะอารมณ์ความรู้สึกมีความสัมพันธ์ทางลบกับการ

คลุมเครือต่ออารมณ์ การแสดงออกและความเศร้าหุดหู่ และการปรับอารมณ์ความรู้สึกมีความสัมพันธ์ทางลบกับความหุดหู่ และมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมองโลกในแง่ดีและความเชื่อการจักระบบสภาวะอารมณ์ที่ไม่ดี สำหรับรูปแบบเขาวน้อารมณ์ล่าสุดของ Mayer, Salovey and Caruso ได้เสนอการวัดเขาวน้อารมณ์ที่ปรับตามแนวคิดที่เน้นเรื่องความสามารถทางสมองเป็นหลัก โดยได้พัฒนามาตรวัดเขาวน้อารมณ์หลายองค์ประกอบ (The Multifactor Emotional Intelligence Scale : MEIS) ขึ้น ซึ่งเป็นแบบวัดในรูปแบบที่ใช้กระดาษ ดินสอในการทำแบบทดสอบนี้และแบบทดสอบมาตรวัดเขาวน้อารมณ์หลายองค์ประกอบ (MEIS) ที่อยู่ในรูป ซีดี-รอม โดยแบบทดสอบทั้ง 2 รูปแบบนี้ เหมือนกันทุกประการ ในด้านเนื้อหาและ โครงสร้างแต่ต่างกันตรงสิ่งที่นำเสนอ โดย Mayer และคณะเชื่อว่าแบบทดสอบที่พัฒนาขึ้นมาตามแนวคิด โครงสร้างของเขาวน้อารมณ์ล่าสุดนี้ เป็นการวัดเขาวน้อารมณ์ที่แท้จริงประกอบด้วยงานด้านความสามารถที่ให้ผู้ตอบทำทั้งหมด 12 งานจากแบบทดสอบ 4 ประเภทดังนี้

1. แบบทดสอบการระบุอารมณ์ เป็นการวัดการรับรู้ทางอารมณ์ ประกอบไปด้วยงานที่ให้ผู้ตอบระบุอารมณ์ที่ตนปรากฏในภาพ ในการออกแบบและในดนตรีและงานที่เสนอสถานการณ์ทางอารมณ์เพื่อให้ผู้ตอบระบุว่าบุคคลในสถานการณ์นั้นมีความรู้สึกอย่างไร

ตัวอย่างแบบทดสอบ

(0) คุณที่หน้าคนและระบุว่าคนที่แสดงหน้าเช่นนั้นม้อารมณ์อะไรต่อไปนี้อยู่มากแค่ไหน

	ไม่ปรากฏอยู่แน่นอน		ปรากฏอยู่แน่นอน		
โกรธ	1	2	3	4	5
เศร้า	1	2	3	4	5
สุข	1	2	3	4	5
ขยะแขยง	1	2	3	4	5
กลัว	1	2	3	4	5
ประหลาดใจ	1	2	3	4	5

2. แบบทดสอบการใช้อารมณ์ เป็นการวัดการซึมซับอารมณ์ มีอยู่ 2 ส่วน ได้แก่การวัดผู้ตอบว่าสามารถสร้างความรู้สึกที่แตกต่างกันได้ดีแค่ไหน และการใช้ความรู้สึกเอื้อต่อกระบวนการคิด

ตัวอย่างแบบทดสอบ

(0) จินตนาการถึงเหตุการณ์ที่ทำให้คุณรู้สึกกังวล จินตนาการถึงเหตุการณ์
นี้จนกระทั่งคุณรู้สึกกังวลจริง ๆ จงบรรยายถึงความรู้สึกของคุณ ในแต่ละมาตราวัด ดังต่อไปนี้

อบอุ่น	1()	2()	3()	4()	5()	หนาวเย็น
มืด	1()	2()	3()	4()	5()	สว่าง
ต่ำ	1()	2()	3()	4()	5()	สูง
เจิดจ้า	1()	2()	3()	4()	5()	หม่นหมอง
เร็ว	1()	2()	3()	4()	5()	ช้า
ที่้อ	1()	2()	3()	4()	5()	คม
พอใจ	1()	2()	3()	4()	5()	ไม่พอใจ
ดี	1()	2()	3()	4()	5()	เลว
หวาน	1()	2()	3()	4()	5()	เปรี้ยว
สดใส	1()	2()	3()	4()	5()	หตุ้

3. แบบทดสอบความเข้าใจในอารมณ์ เป็นการวัดความสามารถของบุคคลที่จะทราบว่า
อารมณ์มีที่มาจากอะไร และอะไรจะเกิดขึ้นถ้าอารมณ์มีความเข้มข้น ตลอดจนความสามารถเข้าใจ
ความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ที่แตกต่างกัน

ตัวอย่างแบบทดสอบ

(0) ความเศร้าประกอบด้วยอารมณ์ 2 แบบ อะไรบ้าง ให้เลือก 1 ข้อ

- ก. ความโกรธ และ ความประหลาดใจ
- ข. ความกลัว และ ความโกรธ
- ค. ความผิดหวัง และ การยอมรับ
- ง. ความเสียใจ และ ความร่าเริง

4. แบบทดสอบการจัดระบบอารมณ์ เป็นการวัดความสามารถที่จะจัดการและการควบคุม
อารมณ์ของตนเองและบุคคลอื่น ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักของเขาวนอารมณ์งานของแบบทดสอบ
นี้คือผู้ต้องบอกระโยชน์ของการกระทำที่เป็นไปได้ในสถานการณ์ทางอารมณ์

ตัวอย่างแบบทดสอบ

(0) เพื่อนคุณคนหนึ่งโทรศัพท์ถึงคุณ พร้อมทั้งบอกข่าวดีว่าเขาหางานทำได้แล้วจะอย่างไร

แสดงความยินดีกับเพื่อน ๆ กับข่าวดีนั้น	1	2	3	4	5
เชิญมาฉลองด้วยกัน	1	2	3	4	5
พูดคุยกับเพื่อนเกี่ยวกับงานใหม่นั้น	1	2	3	4	5
ถามเพื่อนว่าต้องการความช่วยเหลือ					
อะไรบ้างหรือเปล่า	1	2	3	4	5

ผลการวัดแบบทดสอบมาตรวัดเชาวน์อารมณ์หลายองค์ประกอบ (MEIS) พบว่าเชาวน์อารมณ์สามารถแยกองค์ประกอบได้ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การรับรู้ทางอารมณ์ ความเข้าใจทางอารมณ์ และการจัดการทางอารมณ์ และจากการวิเคราะห์องค์ประกอบตามลำดับชั้น (Hierarchical Factor Analysis) พบว่าทั้ง 2 องค์ประกอบ สามารถจัดเป็นองค์ประกอบเดี่ยวที่เท่าเทียมกันเรียกว่า องค์ประกอบทั่วไปของเชาวน์อารมณ์หรือ G_{ω} ผลจากการศึกษาพบว่า เชาวน์อารมณ์ทั่วไป (G_{ω}) มีความสัมพันธ์กับการวัดสติปัญญาทางด้านถ้อยคำ ($r=.33$) นอกจากนี้เชาวน์อารมณ์ยังสัมพันธ์กับอายุจากวัยรุ่นถึงวัยผู้ใหญ่

Weisinger (1998 : 213 – 218) ได้เสนอแบบประเมินเชาวน์อารมณ์ 45 ข้อ วัด 5 ด้านของเชาวน์อารมณ์ โดยมุ่งเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเชาวน์อารมณ์โดย Weisinger เชื่อว่าต้องพัฒนาเชาวน์อารมณ์ภายในตัวเองก่อน จากนั้นนำเชาวน์อารมณ์ไปสร้างประโยชน์ในสายสัมพันธ์กับผู้อื่น แบบประเมินนี้ให้ผู้ตอบประเมินตนเองว่าตนเองแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ในระดับใด โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ความสามารถทางเชาวน์อารมณ์ต่ำ มี 3 ระดับ คือ 1 – 3 และความสามารถทางเชาวน์อารมณ์สูง มี 4 ระดับ คือ 4 – 7 ผลที่ได้จะนำไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาเชาวน์อารมณ์แต่ละด้าน

ตัวอย่างแบบทดสอบ

สมรรถนะเชาวน์อารมณ์ด้านภายในตน

1. การตระหนักรู้ความรู้สึก อารมณ์ของตน	ฉันรู้เมื่อตัวเองคิดไม่ดี
2. การบริหารจัดการอารมณ์ตน	ฉันเป็นคนโกรธง่าย หายเร็ว
3. การสร้างแรงจูงใจที่ดีแก่ตนเอง	ฉันสามารถรู้ว่าตัวเองมีกำลังใจที่จะต่อสู้

สมรรถนะเขาวนอารมณ์ด้านระหว่างบุคคล

1. การรับรู้อารมณ์ของผู้อื่น	ฉันสามารถช่วยให้ผู้อื่นรู้สึกดีขึ้น
2. การจัดการ สร้างและรักษาความสัมพันธ์กับผู้อื่น	ฉันสามารถช่วยกลุ่มในการจัดการหรือบริหารอารมณ์

แบบประเมินเขาวนอารมณ์ของ Weisinger นี้ มีบางข้อที่วัดมากกว่า 1 ด้าน ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนในการแปลความหมาย ผู้ที่นำแบบทดสอบมาใช้จึงควรระมัดระวังในการแปลผล

Cross (1999 : Online) ได้สร้างข้อคำถามจำนวน 12 ข้อ ประกอบด้วยมาตราประเมินค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ เสมอ โดยปกติ บางครั้ง นาน ๆ ครั้ง และไม่เคยเลย เพื่อใช้ทดสอบเขาวนอารมณ์โดยอาศัยกรอบแนวคิดของ Goleman

ตัวอย่างแบบวัด

- ฉันสามารถรับรู้ความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแม้ความรู้สึกนั้น ๆ จะละเอียดอ่อนเพียงใด
- เวลาฉันโกรธ ฉันจะพยายามควบคุมอารมณ์โกรธนั้นไว้ ไม่แสดงออกมา
- ฉันสามารถรอในสิ่งที่ฉันปรารถนาได้
- การที่ฉันสามารถรับรู้ความรู้สึกของคนอื่นได้ โดยที่เขาไม่ต้องมาบอกฉันว่าเขารู้สึกอย่างไร

Shrink (1999 : Online) ได้สร้างแบบทดสอบวัดเขาวนอารมณ์ (Emotional Intelligence Test) มีจำนวน 70 ข้อ ที่ประเมินด้านต่าง ๆ ของเขาวนอารมณ์ โดยให้ผู้ตอบรายงานตามความเป็นจริงในสิ่งที่ตนเองคิด

ตัวอย่างแบบวัด

- เมื่อฉันรู้สึกผิดหวัง ฉันไม่รู้ว่าจะอะไรหรือใครคือสาเหตุ
 - () บ่อยที่สุด
 - () บ่อย
 - () บางครั้ง
 - () นาน ๆ ครั้ง
 - () ไม่เคยเลย

วิระวัฒน์ ปินนิตามัย (2542 : 85 – 94) ได้สรุปแนวทางในการวัดเชาวน์อารมณ์ไว้ดังนี้

1. การประเมินด้านแรงจูงใจภายในบุคคล (Intra personal Motivation) เพื่อประเมินแรงจูงใจที่ผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรม เกิดความรู้สึก หรือภาวะอารมณ์เช่นนั้น แรงบันดาลใจให้แสดงออกโดยอาจจะมีส่วนกระตุ้นความรู้สึกนึกคิด เช่น การให้เขียนความเรียง (Essey Test) การตอบข้อความให้สมบูรณ์ การเขียนบันทึกประจำวัน การให้เล่าเหตุการณ์ที่ฝังใจหรือที่เคยประสบมา โดยให้เขียนเล่าถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้ตนเกิดความรู้สึก 3 ประการ ได้แก่ ดีใจ โลงใจและเสียใจ ทั้งนี้ผู้ประเมินต้องระมัดระวัง ในการกำหนดคำตอบที่ถูกต้องให้แก่ความรู้สึกนึกคิด ประสบการณ์ต่าง ๆ การประเมินเชาวน์อารมณ์ด้วยแนวทางนี้ จำเป็นต้องใช้ผู้ประเมินที่มีประสบการณ์และมีความเชี่ยวชาญด้านพฤติกรรมศาสตร์และด้านเชาวน์อารมณ์เป็นอย่างสูง

2. การใช้เทคนิคเหตุการณ์สำคัญ (The Critical Incident Techinque) หรือกรณีเหตุการณ์ (Incident Cases) เป็นการวิเคราะห์พฤติกรรมในเชิงคุณภาพ โดยให้ผู้เล่าเขียนบรรยายหรือเล่าถึงเหตุการณ์ที่บ่งชี้ถึงการคิด รู้สึก และการแสดงออกที่เกี่ยวกับเชาวน์อารมณ์ในระดับต่าง ๆ แล้วให้เลือกเรียงลำดับพฤติกรรมที่ผู้ตอบเคยปฏิบัติหรือมีความตั้งใจจะปฏิบัติ เพื่อนำคะแนนมาประมวลสรุปอ้างอิงถึงระดับเชาวน์อารมณ์ของผู้ตอบ การสร้างแบบประเมินกรณีเหตุการณ์ที่ถือเป็นตัวแทนที่ดีของเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับงานในหน้าที่ เมื่อเล่าสถานการณ์นำแล้ว โจทย์ก็จะตั้งคำถามผู้ตอบว่า ในสถานการณ์นั้นผู้ตอบจะอย่างไร โดยมีตัวเลือกในระดับความเป็นไปได้ต่างกัน ข้อดีของวิธีนี้คือมุ่งให้กรอบที่เป็นแนวทางเดียวกันกับผู้ตอบทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน สามารถใช้ได้กับหลายเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป้าหมายเพื่อการคัดเลือกการจัดวางบุคคลให้เหมาะสมกับตำแหน่ง เพื่อการสอน การพัฒนาบุคคล ข้อเสีย คือ ยังเป็นการประเมินเชาวน์อารมณ์จากการรายงานตัวเองว่าตั้งใจจะทำอะไร อาจมีการบิดเบือนสร้างภาพตนเองขึ้นมา ขาดความสมจริงเชิงสถานการณ์ประจำวันที่แสดงออกมา ในบางกรณีเหตุการณ์ที่สร้างขึ้นอาจมีความลำเอียง เนื่องด้วยมาตรฐานทางวัฒนธรรมเฉพาะวัย สภาพสังคมก็เป็นได้และเกณฑ์การให้คะแนน คำเฉลยของตัวเลือกแต่ละข้อ อาจไม่เป็นที่ยอมรับ ซึ่งมีผลต่อคะแนนเชาวน์อารมณ์

3. สถานการณ์จำลอง (Simulation) เป็นการกำหนดเหตุการณ์ขึ้นให้มีความใกล้เคียงกับเหตุการณ์ที่เป็นสิ่งเร้า เพื่อกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนถึงความรู้สึก และภาวะอารมณ์ต่าง ๆ ของตนออกมา โดยมีอาจเสแสร้งหรือแกล้งปฏิบัติได้ สถานการณ์จำลองนี้อาจมีการกำหนดระดับความยากหรือบทบาทให้แก่ผู้ปฏิบัติด้วย ข้อดีของสถานการณ์จำลอง คือเป็นการกระตุ้นหรือดึงพฤติกรรมภาวะอารมณ์ของผู้รับการทดสอบ ขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้เขาแสดงความเป็นตนตามธรรมชาติออกมา ส่วนข้อเสีย คือ ใช้เวลาในการศึกษาสร้างนานและใช้ค่าใช้จ่าย

สูง ต้องอาศัยผู้สร้างที่มีความรอบรู้ทางการวัดและการประเมินพฤติกรรมการตรวจสอบความ เชื่อถือได้ของผลและสามารถใช้ทดสอบในกลุ่มเล็กทีละ 3 – 5 คนหรือเป็นรายบุคคลเท่านั้น

4. การสัมภาษณ์ในเชิงลึก (Indept Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่มีความยืดหยุ่น ให้อิสระแก่ผู้เข้าการสัมภาษณ์เป็นฝ่ายริเริ่มการสนทนาในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง ทั้งในด้านความสำเร็จและความล้มเหลว ความเสียใจ เป้าหมายของการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงพฤติกรรมในแง่มุมต่าง ๆ ของผู้เข้ารับการสัมภาษณ์ว่าในสถานการณ์ต่าง ๆ เขา ได้แสดงพฤติกรรม อารมณ์และความรู้สึกใบบ้าง สาเหตุใดที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลว ในการเรียน การทำงานและในชีวิตของเขา

5. การให้รายงานตนเอง (Self-Report) การวัดเชาวน์อารมณ์ด้วยวิธีนี้เป็นวิธีที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เนื่องจากสร้างง่าย มีฐานของการเปรียบเทียบศึกษาพัฒนาในแนวทางที่มีการทำ กันอยู่แล้วและใช้ได้กับผู้เข้ารับการทดสอบเป็นจำนวนมาก ง่ายต่อการดำเนินการและแปลผล การ ทดสอบเหล่านี้พึงกระทำด้วยความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในส่วนของผู้ใช้และผู้เข้ารับการ ทดสอบ

จากการศึกษาเครื่องมือวัดเชาวน์อารมณ์สรุปได้ว่า วิธีที่ได้รับความนิยมกันมาก คือ การให้ รายงานตนเองและในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบวัดเชาวน์อารมณ์ตามแนวโครงสร้างของกรม สุขภาพจิต โดยเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ด้านดี ด้านเก่ง และด้านสุข ซึ่งในแต่ละด้านก็จะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาเชาวน์อารมณ์เพื่อสามารถที่จะดำรงชีวิต อยู่ในสังคมและอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้พัฒนาการทางอารมณ์ก็เป็นอีก องค์ประกอบหนึ่งที่จะส่งผลต่อพัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียนด้วย

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

2.1 ความหมายของจริยธรรม

นักจิตวิทยาและนักการศึกษา ได้ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” ไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้ Piaget (1960 : อ้างถึงใน พรสวรรค์ พิมพะนิคย์, 2538 : 12) กล่าวว่า จริยธรรม คือ องค์ประกอบของกฎเกณฑ์ที่บุคคลยอมรับว่าถูกต้องว่าควร เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากสังคม

Brown (1965 : อ้างถึงใน ทวีรัตน์ นาคเนียม, 2530 : 16) นักจิตวิทยาสังคมอธิบาย ความหมายของจริยธรรมว่า ระบบของกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่บุคคลใช้ในการแยกแยะการกระทำที่ ถูกต้องออกจากการกระทำที่ผิด จริยธรรมของบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงได้เองตามธรรมชาติเนื่องจาก

สาเหตุอย่างน้อย 3 ประการ คือ เปลี่ยนเพราะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคล เปลี่ยนเพราะบุคคลได้รับอิทธิพลของจริยธรรมจากสังคมอื่น ๆ และเปลี่ยนเพราะบุคคลไปอยู่ในสถานการณ์ที่แปลกและใหม่

Hogan (1973 : 217-232) เชื่อว่าจริยธรรมเป็นระบบกฎเกณฑ์สร้างขึ้นเพื่อชี้แนะพฤติกรรม สังคมหรือพฤติกรรมระหว่างบุคคลและเป็นสิ่งที่สามารถระบุออกมาได้

Kohlberg (1976 : อ้างถึงใน สมาน เอกพิมพ์, 2533 : 12) ได้ให้ความหมายของจริยธรรม ว่า จริยธรรม หมายถึง ลักษณะของความรับผิดชอบ ชั่วดี เป็นเกณฑ์ มาตรฐานของความประพฤติปฏิบัติในสังคม ซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นจนกระทั่งมีพฤติกรรมเป็นของตนเอง ผลของการกระทำพฤติกรรมอันนั้นจะเป็นเครื่องมือตัดสินว่า การกระทำนั้นผิดหรือถูกโดยสังคมจะเป็นผู้ตัดสิน

Rest (1977 : 6) กล่าวว่า จริยธรรมเป็นมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับหลักความยุติธรรมในการมีปฏิสัมพันธ์กันในสังคม โดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณค่าหรือความรู้สึกส่วนตัวของแต่ละบุคคล เช่น ความรู้สึกส่วนตัวที่จะพัฒนาตนเองให้ถึงจุดสุดยอดแห่งศักยภาพของเขา

ท่านพุทธทาส อินทปัญโญ (2524 : 17) กล่าวว่า จริยธรรมหรือศีลธรรมได้แก่ ระเบียบซึ่งมุ่งปฏิบัติให้เกิดความสุข เนื่องด้วยสังคมส่วนใหญ่ซึ่งมนุษย์ได้ทำขึ้นและตั้งขึ้นตามเหตุผลของมนุษย์หรือตามความต้องการของมนุษย์

สงป ลักษณะ (2524 : 29) กล่าวว่า ความคิดรวบยอดของจริยธรรม (Moral) ที่ยอมรับกันในหมู่นักจิตวิทยาและนักปฏิบัติธรรมมีสองส่วน คือ ส่วนที่เป็นค่านิยม (Value) ที่เป็นคุณลักษณะภายในจิตใจ (Latent Trait) อันจะคอยชักจูงกระตุ้นให้บุคคลเกิดความโน้มเอียงที่จะประพฤติไปในทางที่ต่างต่าง ๆ ตามค่านิยมจริยธรรมนั้น ความคิดรวบยอดอีกส่วนหนึ่งของจริยธรรม คือ การกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ได้สอดคล้องกับมาตรฐาน (Standard) ของความดีความงามทั้งปวงที่สังคมกำหนด ยอมรับและต้องการจึงอาจสรุปได้ว่า จริยธรรมเป็นแนวทางของการประพฤติดี ประพฤติชอบ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 2) ให้ความหมายของจริยธรรมว่า หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วย ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม จะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคมนั้น คือ พฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุนและลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามกำจัดและผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

กรมการฝึกหัดครู (2525 : 11) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง หลักประพจน์และปฏิบัติที่ยอมรับในแต่ละสังคมว่าเป็นการประพจน์ปฏิบัติที่พึงงาม ยุติธรรมและเป็นสัจจะ เพื่อบรรลุถึงสภาพชีวิตที่มีคุณค่าอันพึงประสงค์ของคนและสังคมนั้น ๆ

สาโรช บัวศรี (2526 : 20) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่าเป็นค่านิยมในระดับต่างๆ ที่สังคมและบุคคลต้องยึดมั่นถือมั่นและจริยธรรมนี้ ย่อมนำสันติสุขมาให้แก่บุคคลและสังคมได้ตามควรแก่กรณี เพราะว่าจริยธรรมเป็นเครื่องควบคุมปฏิกริยาระหว่างมนุษย์และสังคมหรือสิ่งแวดล้อมทั้งปวง

ระวี ภาวิไล (2530 : 74) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรมเป็นธรรมชาติภายในจิตใจ ที่กำหนดพฤติกรรมที่บุคคลมีความสัมพันธ์ทั้งในตนเองและในความสัมพันธ์กับผู้อื่น และถ้าหากไม่มี จิตใจก็ไม่มีจริยธรรม

ปรีดา สุขประเสริฐ (2533 : 11) ให้ความหมายของจริยธรรมว่า คือ สิ่งที่พึงประพจน์ปฏิบัติเมื่อปฏิบัติไปแล้วจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ประกอบด้วยส่วนที่เป็นความสำนึกของบุคคลเกี่ยวกับการรู้ว่าอะไรถูก อะไรผิด อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ และอีกส่วนหนึ่งคือ ส่วนที่เป็นพฤติกรรม หรือความประพจน์ของบุคคลว่าควรประพจน์อย่างไร ควรปฏิบัติอย่างไร จึงจะบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงค่า และอยู่ในสังคมได้อย่างร่มเย็น

วิฑูรย์ ลือทอง (2535 : 14) ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรมเป็นหลักการของความประพจน์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ การพิจารณาและการตัดสินใจด้วยความคิดและสติปัญญาตามค่านิยมที่พึงประสงค์ของสังคมนั้น

ประภาศรี สีหอำไพ (2535 : 24) กล่าวว่า “จริยธรรม” หมายถึง หลักความประพจน์ที่อบรมกริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิต อยู่ในสภาพแวดล้อมที่โน้มนำให้บุคคลมุ่งกระทำความดีละเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพจน์อยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อยและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรมและมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีโดยมีจิตสำนึกที่จะใช้สิทธิและหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์

จากความหมายของคำว่าจริยธรรมดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางความประพจน์และการปฏิบัติที่ดีของบุคคล ทั้งกาย วาจา ใจ ซึ่งอยู่ในกรอบของศีลธรรม กฎหมาย วัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมอย่างสงบสุข

2.2 ลักษณะทางจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 2-4) ได้แบ่งลักษณะต่างๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมเป็น 4 ประการ ดังนี้

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมนั้นเกี่ยวข้องกับการกระทำชนิดใดดีควรกระทำ ชนิดใดเลวควรงดเว้น ลักษณะและพฤติกรรมใดเหมาะสม ความรู้เชิงจริยธรรมนี้ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษาและพัฒนาการทางสติปัญญา ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์ทางสังคมและศาสนาส่วนใหญ่เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิดและโดยเฉพาะในช่วงอายุ 2 ถึง 10 ปี จะได้รับการปลูกฝังค่านิยมนี้เป็นพิเศษ

2. ทศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกชอบ ไม่ชอบเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมต่างๆ มากน้อยเพียงใด ทศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติอาจมีทศนคติแตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทศนคติเชิงจริยธรรมมีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรม เพราะรวมเอาความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ดังนั้นทศนคติเชิงจริยธรรม จึงมีคุณสมบัติที่จะใช้ทำนายได้แม่นยำกว่าความรู้เชิงจริยธรรม

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการตัดสินใจเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลดังกล่าวช่วยให้ทราบเหตุจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำบางอย่างอาจขัดกับความรู้สึกของบุคคลส่วนใหญ่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุผลและสถานการณ์เป็นสำคัญ

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎหมายหรือค่านิยมในสังคมนั้นพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ เช่น การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวมและการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น พฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ เช่น การโกงสิ่งของ เงินทองหรือคะแนน การขโมยและการกล่าวเท็จ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางดีและทางเลวของบุคคลส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม

นอกจากนี้ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 2-4) ยังได้แบ่งลักษณะของจริยธรรมดังกล่าวออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

1. ด้านเนื้อหาของจริยธรรม คือ สิ่งในแต่ละสังคมหรือหมู่เหล่าอบรมสั่งสอนลูกหลานของตนว่าทำสิ่งนั้นดี ทำสิ่งนี้ไม่ดี ซึ่งจะปรากฏในรูปของการให้ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ทำแล้ว

ผู้ทำจะได้รับการสรรเสริญจากสังคมและพฤติกรรมที่ทำแล้วจะถูกสังคมลงโทษ เป็นเนื้อหาความรู้ทางศาสนา ทางกฎระเบียบประเพณีของหมู่เหล่า อาจอยู่ในรูปค่านิยมของสังคม หรือทัศนคติของบุคคลและในรูปของบุคลิกภาพที่เกี่ยวกับคุณธรรมและประทุษกรรมต่าง ๆ เช่น ความเอื้อเฟื้อ ความก้าวร้าว สันโดษ อิทธิบาทสี่ ฯลฯ ด้านเนื้อหาทางสังคมนี้แต่ละสังคมอาจแตกต่างกันได้มาก สิ่งที่สังคมหนึ่งว่าดีควรทำ อีกสังคมหนึ่งอาจไม่สนับสนุน เพราะเห็นเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นหรือเป็นสิ่งน่ารังเกียจ

2. ด้านโครงสร้างของจริยธรรม ได้มีการสร้างหลักหรือจัดตั้งจริยธรรมเป็นประเภทต่างๆ หลักหรือประเภทที่ใช้นี้จะแสดงถึงความเจริญทางจริยธรรมเป็นขั้น ๆ ไป ตั้งแต่ขั้นต่ำสุดไปจนถึงขั้นสูงสุด การพิจารณาจริยธรรมทางด้านโครงสร้างนี้ยึดเหตุจูงใจในการเลือกกระทำเป็นสำคัญ และเกิดการพิจารณาว่า การรู้ความคิดของมนุษย์นั้นมีโครงสร้างเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ทฤษฎีพัฒนาการทางารรู้คิดของเพียเจท์ กล่าวคือ มีผู้คาดว่าจริยธรรมของบุคคลนั้นมีบางส่วนที่ขึ้นอยู่กับความรู้คิดของบุคคล ดังนั้นจริยธรรมทางด้านนี้จึงมีโครงสร้างด้วย เพียเจท์เป็นผู้ริเริ่มความคิดนี้ และโคลเบอร์กได้ขยายความคิดนี้ออกไปจาก 3 ขั้นเป็น 6 ขั้นและครอบคลุมการบรรลุวุฒิภาวะทางจิตใจที่สูงกว่า ลักษณะทางด้านโครงสร้างของจริยธรรมนี้คือการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

คณะกรรมการ โครงการศึกษาจริยธรรมไทย ได้สรุปค่านิยมจริยธรรม ตามแนวปรัชญาและวัฒนธรรมไทย (สงบ ลักษณะ, 2524 : 45) ออกเป็น 4 ระดับ คือ

ระดับ 1 การกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดเพื่อผลประโยชน์บางประการของตนเอง

ระดับ 2 การกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดเพื่อผู้อื่นในสังคมแคบ ๆ เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อนสนิท

ระดับ 3 การกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนใหญ่ เช่น ชุมชน ประเทศชาติหรือมนุษยชาติ

ระดับ 4 การกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดก็เพื่อความถูกต้องดีงามอันเป็นอุดมคติหรืออุดมการณ์ในจิตใจที่เรียกว่าทำความดี เพราะอยากทำหรือทำความดีเพื่อความดี

จากลักษณะของจริยธรรมดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ลักษณะของจริยธรรมอาจมองในด้านความรู้ ทัศนคติ เหตุผล พฤติกรรมด้านเนื้อหาและโครงสร้าง ส่วนนักวิจัยบางท่านมองในด้านศีลธรรมและคุณธรรม

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า จริยธรรมมีระดับต่าง ๆ กันหลายระดับ ขึ้นอยู่กับคุณภาพของจิตแต่ละคน ถ้าพฤติกรรมใดเป็นที่พึงปรารถนาของสังคมมาก แสดงว่าเป็นผู้มีจริยธรรมสูง ตรงกันข้ามผู้ใดมีพฤติกรรมไม่เป็นที่พึงประสงค์ของสังคม แสดงว่าเป็นผู้มีจริยธรรมต่ำ คุณธรรมมี

ความสัมพันธ์กับจริยธรรมเป็นอย่างมาก คือ คุณธรรมเป็นลักษณะความรู้สึกรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ ส่วนจริยธรรมเป็นลักษณะของการแสดงออกทางร่างกาย

2.3 แหล่งกำเนิดของจริยธรรม

Kay (1970 : อ้างถึงใน จารุวรรณ ทองวิเศษ, 2546 : 46) กล่าวว่า จริยธรรมของบุคคลมีสาเหตุจากอิทธิพลของสังคมมากกว่าอิทธิพลของพันธุกรรม บุคคลที่เกิดมาในสังคมจะต้องเรียนรู้และยอมรับจริยธรรมประเพณีของสังคมของตน ซึ่งจะแตกต่างกับจริยธรรม ประเพณีของสังคมอื่น ๆ ไม่มากนักน้อย รากฐานการเกิดจริยธรรมจะก่อตัวขึ้นในทารกแรกเกิด โดยการเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลอื่นที่ละน้อยตามที่พัฒนาการทางประสาทสัมผัสต่างๆ จะอำนวยความสะดวกให้แม้ว่าอายุนุชยุ้นนั้นจะมีการเจริญขึ้นเป็นลำดับจากวัยทารกไปจนถึงวัยผู้ใหญ่และมนุษย์ทุกคนจะมีการพัฒนาจริยธรรมในจังหวะที่แตกต่างกัน แต่การพัฒนาในบุคคลต่างๆ มีลำดับขั้นตอนเป็นแบบคล้ายคลึงกันและต้นกำเนิดแต่ละแหล่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาจริยธรรมนั้นอยู่ที่การเรียนรู้จากสังคมนั้นเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตามเมื่อประมวลทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับต้นเหตุและพัฒนาการของจริยธรรมแล้วสามารถแบ่งทฤษฎีเหล่านี้ออกเป็น 3 ประเภท ดังต่อไปนี้ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2524 : 7-13)

1. ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาทางจริยธรรม ทฤษฎีนี้เกิดจากความเชื่อที่ว่าสังคมมีส่วนปั้นมนุษย์ให้มีลักษณะต่าง ๆ กัน ไปตามกลุ่มหรือสังคมนมนุษย์ เด็กมักจะใช้วิธีการเลียนแบบผู้มีอำนาจและผู้ที่ตนรัก จนในที่สุดเด็กก็จะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคม มาเป็นหลักปฏิบัติของตนโดยอัตโนมัติ โดยสรุปทฤษฎีนี้ยอมรับว่า จริยธรรมส่วนใหญ่ถูกปลูกฝังตั้งแต่บุคคลยังเป็นเด็กเล็ก ๆ ดังนั้น กลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบในการปลูกฝังจริยธรรมให้เด็กมากที่สุด คือ สมาชิกในครอบครัวของตนเอง รองลงมา คือ โรงเรียน

2. ทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรม ทฤษฎีนี้เกิดจากความเชื่อที่ว่าพัฒนาทางสติปัญญาและอารมณ์เป็นรากฐานของการพัฒนาจริยธรรม จริยธรรมของเด็กจะเจริญขึ้นตามความสามารถทางการรับรู้ สติปัญญาและอารมณ์ของเด็ก นักจิตวิทยากลุ่มนี้ คือ Piaget และ Kohlberg โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Kohlberg พบความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับสติปัญญา ลักษณะมุ่งอนาคตและความสามารถในการควบคุมตนเอง

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเป็นทฤษฎีที่อธิบายวิธีการและกระบวนการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคม ทำให้เกิดการยอมรับลักษณะกฎเกณฑ์ทางสังคม มาเป็นลักษณะของตนทฤษฎีประเภทนี้ นำเอาหลักการเสริมแรงและหลักการเชื่อมโยงมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมนั้นคือ จริยธรรมกำหนดขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เป็นผลสืบเนื่องจากการเรียนรู้โดยบังเอิญ

และการเลียนแบบ ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญแก่ลักษณะของสถานการณ์ ซึ่งจะเป็นเครื่องกระตุ้นให้บุคคลกระทำซ้ำ ๆ จนกลายเป็นลักษณะนิสัยของเขาในที่สุด

จากแหล่งกำเนิดของจริยธรรมดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า แหล่งกำเนิดของจริยธรรมมีสาเหตุมาจากอิทธิพลของสังคมมากกว่าอิทธิพลของพันธุกรรมและจริยธรรมจะพัฒนาขึ้นตามความสามารถทางการรับรู้ สติปัญญาและอารมณ์ของบุคคลเป็นสำคัญ

2.4 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

พัฒนาการบุคลิกภาพทางจริยธรรมในเด็กและเยาวชน เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เด็กเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรม มีแนวทางการประพฤติและการปฏิบัติตนเพื่อบรรลุสภาพชีวิตอันทรงคุณค่ามีความคิดและการกระทำในสิ่งที่ดีงามและเหมาะสม คุณธรรมเป็นส่วนของจิตใจที่ประกอบด้วยความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ซึ่งใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคล

พัฒนาการทางจริยธรรมนี้มีกล่าวถึงในทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพอื่น ๆ ทุกทฤษฎีแต่มีได้เน้นความสำคัญไว้เด่นชัด ซูเปอร์อีโก้ ในทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) คือส่วนมโนธรรมของจิตใจ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) อธิบายการเรียนรู้ด้านจริยธรรม โดยที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคมและยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมโดยได้รับแรงเสริม (Reinforcement) ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดหรือทางปัญญา (Cognitive Developmental Theory) ของPiaget อธิบายพัฒนาการความคิดเชิงจริยธรรมและการตัดสินใจของเด็กว่ามีขั้นตอนตามลำดับ ซึ่งเป็นผลจากการที่เด็กมีปฏิกิริยาโต้ตอบกับสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องตั้งแต่แรกเกิด

2.4.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Piaget

Piaget แบ่งระดับพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ขั้น คือ

1. ขั้นก่อนจริยธรรม (Premoral stage) เริ่มตั้งแต่ทารกแรกเกิดจนถึงอายุ 2 ปี การกระทำของเด็กจะเป็นปฏิกิริยาโต้ตอบกับผู้เลี้ยงดู ผู้ใหญ่เป็นผู้ตอบสนองความต้องการทางกายของเด็ก และยังไม่สามารถรับรู้สภาพแวดล้อมได้อย่างสมบูรณ์

3. ขั้นยึดคำสั่งผู้ใหญ่ (Heteronomous stage) อายุ 2 ถึง 8 ปี เด็กสามารถรับรู้สภาพแวดล้อมได้ละเอียดลึกซึ้งมากขึ้น รับแบบอย่างการกระทำของผู้ใหญ่มาเป็นของตน เด็กต้องกระทำหรือไม่กระทำตามที่บิดามารดากำหนด ทั้งนี้เพราะเด็กต้องการความรัก ความเอาใจใส่ คำชมเชย และการยอมรับจากผู้ใหญ่ เด็กค่อย ๆ เรียนรู้และสามารถแยกได้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด เด็กสามารถรู้สึกผิดได้เมื่อตนกระทำผิดและทำให้เกิดความกังวลได้ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีและ

ความรู้สึกสำนึกผิดนี้จะเกิดได้ยากในเด็กที่เติบโตในสถานสงเคราะห์ เด็กที่ขาดมนุษยสัมพันธ์และในเด็กที่ย้ายที่อยู่หรือเปลี่ยนผู้เลี้ยงดูบ่อย ๆ

3. ขั้นยึดหลักแห่งตน (Autonomous stage) อายุตั้งแต่ 8 ปีขึ้นไป เด็กมีพัฒนาการทางความคิดและสติปัญญาสูงขึ้น รู้ว่าสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด ด้วยเหตุด้วยผลและรู้ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ เด็กเรียนรู้โดยการรู้จักคิดด้วยตัวเองและจากการมีปฏิริยาโต้ตอบกับผู้อื่นที่อยู่ในสังคมรอบตัวเขา ทั้งกับบิดามารดา สมาชิกในครอบครัว ครู เพื่อนที่โรงเรียนและผู้ใหญ่อื่น ๆ ในสังคม ทำให้เด็กยอมรับกฎเกณฑ์สากล การเรียนรู้จากประสบการณ์เหล่านี้จะนำไปสู่พัฒนาการทางจริยธรรม มีคุณธรรมเป็นของตนเอง ทำให้เด็กมีความคิดแบบมีเหตุผล สามารถจัดหมวดหมู่และเข้าใจการจรรยาบรรณความสัมพันธของการกระทำได้เด็กอายุ 11-12 ปี ขึ้นไปมีความสนใจในตนเองลดลง สามารถใช้ความคิดถึงความเป็นไปของเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้คร่าวละหลาย ๆ อย่าง อันมีผลทำให้เด็กสามารถอธิบายแรงจูงใจหรือแรงผลักดันที่อยู่เบื้องหลังการกระทำได้ เด็กจะนำความคิดเหล่านี้มาประกอบการตัดสินใจและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการกระทำ นอกจากนี้เด็กจะมีความยืดหยุ่นต่อกฎเกณฑ์ได้และรู้ว่ากฎเกณฑ์เกิดจากการตกลงกันระหว่างบุคคล เด็กในวัยนี้เริ่มรู้ว่าตนสามารถจะกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ได้อย่างมีเหตุผล

2.4.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg

Kohlberg (1964 : 383-432) ได้สังเกตพัฒนาการทางจริยธรรมในบุคคลอายุต่าง ๆ โดยใช้หลักพัฒนาการทางความคิดของPiaget เป็นพื้นฐาน พบว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์มิได้บรรลุอย่างสมบูรณ์เมื่อเด็กอายุ 11-12 ปี แต่มีพัฒนาการต่อไปอีกหลายขั้นตอนจนถึงอายุประมาณ 25 ปี

ระดับพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก แบ่งเป็น 3 ระดับ และในแต่ละระดับยังแบ่งออกเป็น 2 ขั้น รวมทั้งหมด 6 ขั้นดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Preconventional Level)

ในระดับนี้เด็กจะสนองตอบต่อสิ่งที่สังคมหรือวัฒนธรรมบอกว่าเป็นสิ่งดีเลวถูกหรือผิด การกระทำนั้นจะเกี่ยวข้องกับผลที่จะติดตามมาต่อทางร่างกาย เช่น การลงโทษ การให้รางวัล การแลกเปลี่ยนสิ่งที่ปรารถนาหรือทำตามคำสั่งผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า เช่น พ่อแม่ ครู เป็นต้น และขณะเดียวกันเด็กก็จะตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้อื่น เด็กที่อยู่ในระดับนี้มีอายุราว ๆ 2-10 ปี

ขั้นที่ 1 หลักการหลบหนีการถูกลงโทษ (The Punishment and Obedience Orientation)

ระดับนี้เด็กจะสนองตอบต่อสิ่งที่สังคมบอกว่าเป็นสิ่งที่ถูกหรือผิด ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับผลที่ตามมาต่อทางร่างกายของการกระทำ จะเป็นตัวตัดสินใจว่าเป็นสิ่งดีหรือเลว โดยไม่คำนึงถึง

ความหมายหรือคุณค่าของผลที่ตามมาที่มีต่อบุคคลอื่น เด็กมุ่งจะหลบหลีกมิให้ตนเองโดนลงโทษทางร่างกาย เพราะกลัวเจ็บปวดที่ได้รับ ขอมทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่ เพราะเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือตน เชื่อฟังอย่างไม่มีข้อขัดแย้งหรือข้อสงสัย มิฉะนั้นจะได้รับการลงโทษ ดังนั้นการเชื่อฟังดังกล่าวถูกพิจารณาว่าเป็นความถูกต้องตามความคิดเห็นของเด็กอยู่บนพื้นฐานของความกลัวการถูกลงโทษ เด็กที่อยู่ในขั้นนี้มีอายุระหว่าง 2-7 ปี

ขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation)

ในขั้นนี้เด็กจะเลือกกระทำในสิ่งที่น่าสนใจมาให้ตน แม้การกระทำจะขัดกับผู้อื่นก็ตาม เริ่มรู้จักการแลกเปลี่ยนกันแบบเด็ก ๆ เช่น “เขาทำมา ฉันต้องทำไป” “ถ้าเธอเอาหลังให้ฉัน ฉันก็จะเอาหลังให้เธอ” เป็นต้น เด็กจะไม่ยึดติดกับอำนาจเพียงอย่างเดียว แต่จะเริ่มมองเห็นความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ของปัญหา เห็นว่าทุก ๆ สิ่งมีความสัมพันธ์กับทัศนะของแต่ละบุคคล บุคคลมีอิสระในการตัดสินใจตามความต้องการและความพอใจของตน ดังนั้นพฤติกรรมของบุคคลขึ้นอยู่กับความจำเป็นต้องเห็นแก่ตัว เด็กที่อยู่ในขั้นนี้มีอายุระหว่าง 7-10 ปี

ระดับที่ 2 ระดับตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level)

เด็กในระดับนี้จะกระทำตามกฎเกณฑ์หรือความคาดหวังของครอบครัวของกลุ่มประเทศ จะทำตามกฎหมายและศาสนา และยังคำนึงถึงความซื่อสัตย์ด้วย ไม่คำนึงถึงผลที่ตามโดยตรง แม้จะยังต้องการควบคุมจากภายนอก แต่ก็ยังมีความสามารถเอาใจเขาใส่ใจเรา และสามารถแสดงบทบาททางสังคมได้ นอกจากจะทำตามระเบียบของสังคมแล้ว ยังให้การสนับสนุนและอ้างเหตุผลตามกฎระเบียบของสังคมด้วย บุคคลที่อยู่ในขั้นนี้มีอายุระหว่าง 10-16 ปี

ขั้นที่ 3 หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (The Interpersonal Orientation)

บุคคลจะทำพฤติกรรมที่ดีที่ถูกต้องเพื่อจะได้รับคำยกย่องชมเชย ในขั้นนี้บุคคลยังไม่เป็นตัวของตัวเอง ชอบคล้อยตามการชักจูงจากผู้อื่นโดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน คล้อยตามกลุ่มย่อย ๆ ของตน เด็กมองว่าสมาชิกที่ดีของสังคมต้องพิจารณาจากพฤติกรรมและจิตใจของบุคคล เด็กเชื่อว่าการเป็นคนดีนั้นคือการทำให้อื่นเกิดความพอใจ อะไรเป็นสิ่งที่น่าพอใจหรือเป็นสิ่งที่สามารถช่วยเหลือบุคคลอื่น จะได้รับการยอมรับว่าเป็นสิ่งดี บุคคลในขั้นนี้จะมีความคิดเห็นตรงกันว่า อะไรเป็นสิ่งที่ดี อะไรเป็นพฤติกรรมที่คนส่วนใหญ่กระทำ พฤติกรรมที่กระทำถูกตัดสินใจโดยดูจากความตั้งใจ เด็กที่อยู่ในขั้นนี้มีอายุระหว่าง 10-13 ปี

ขั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่ของสังคม (The Law and Order Orientation)

บุคคลรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคม มีหน้าที่ทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดหรือคาคหมาย พฤติกรรมที่ถูกต้องจะประกอบด้วย การทำตามหน้าที่ฐานะและบทบาทที่กำหนดไว้ในสังคม บุคคลจะยึดมั่นและปฏิบัติตามกฎหมาย กฎเกณฑ์และระเบียบ

ต่างๆ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมตามกฎเกณฑ์ของสังคม การให้การสนับสนุนกฎเกณฑ์ของสังคม การพหุผู้มีอำนาจหน้าที่บังคับบัญชาและการปฏิบัติตามหน้าที่ของบุคคลถือว่าเป็นสิ่งดีบุคคล จะได้รับการเคารพนับถือโดยการเชื่อฟังกฎเกณฑ์ กฎหมายและผู้มีอำนาจบังคับบัญชา เด็กที่อยู่ในขั้นนี้มีอายุระหว่าง 13-16 ปี

ระดับที่ 3 ระดับเหนือกฎเกณฑ์ของสังคม (Postconventional Level)

บุคคลในระดับนี้จะพยายามที่จะกำหนดคุณค่า หรือหลักเกณฑ์ของจริยธรรม ซึ่งมีเหตุผลที่แตกต่างไปจากของกลุ่มหรือบุคคลต่าง ๆ มีความคิดโดยมีหลักทางศีลธรรมหรือจริยธรรมที่เป็นของตนเองที่มีรากฐานที่อยู่บนความยุติธรรมและเป็นหลักการที่ใช้ได้ทั่วไป หรือเป็นหลักสากลในระดับนี้บุคคลจะตัดสินใจไปตามแต่ว่าจะเห็นความสำคัญของสิ่งใดมากกว่ากัน บุคคลจะมีหลักของตนเอง และหลุดพ้นจากกฎเกณฑ์ของสังคม บุคคลที่อยู่ในระดับนี้มีอายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป

ขั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (The Social-contract, Legalistic Orientation)

ในระดับนี้บุคคลจะเห็นความสำคัญของคนส่วนมาก ไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้อื่น สามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้ พฤติกรรมที่ถูกต้องเป็นไปตามสิทธิของแต่ละคน ผสมผสานกับมาตรฐานซึ่งได้รับการตรวจสอบและยอมรับจากสังคมมากกว่าขั้นที่ 4 บุคคลในขั้นนี้เชื่อว่าจุดมุ่งหมายของกฎเกณฑ์ก็เพื่อจะรักษาและสนับสนุนสิทธิของมนุษย์ ดังนั้นกฎหมายที่ไม่เหมาะสมก็สมควรถูกเปลี่ยนแปลง บุคคลในขั้นนี้เน้นคุณค่าของบุคคลสูงกว่าหรือสำคัญกว่ากฎหมาย และในขั้นนี้คุณค่าหรือค่านิยมขึ้นอยู่กับข้อตกลงของสังคม รวมทั้งสิทธิของบุคคล และกฎเกณฑ์ที่ได้ตกลงร่วมกันนี้เป็นสิ่งถูกต้อง บุคคลในขั้นนี้เน้นว่ากฎเกณฑ์นั้นเป็นระเบียบปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกัน หรือเพื่อให้เกิดเป็นข้อตกลงร่วมกัน ย้ำถึงความเป็นไปได้ที่จะเปลี่ยนแปลงกฎหมายเพื่อประโยชน์ของสังคม ไม่ยึดติดในกฎเกณฑ์หรือระเบียบเหมือนขั้นที่ 4 นอกจากจะตกลงกันอย่างเป็นประชาธิปไตยแล้ว สิ่งที่ต้องและสิ่งที่ไม่ถูกต้องยังขึ้นอยู่กับคุณค่าหรือค่านิยมของบุคคลด้วย บุคคลที่อยู่ในขั้นนี้มีอายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป

ขั้นที่ 6 หลักการยึดอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle Orientation)

บุคคลยึดถือหลักความถูกต้องเป็นหลักสากลเนื่องจากกฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคม มีความยึดหยุ่นทางจริยธรรม เพื่อจุดมุ่งหมายในอันปลายอันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่เกี่ยวกับความยุติธรรม ความเท่าเทียมกันของมนุษย์ การเคารพในคุณค่าของมนุษย์ กฎหมายที่ไม่ถูกต้องไม่เหมาะสมควรที่จะถูกทำลายหรือถูกยกเลิกไป เพราะว่าจริยธรรมไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของกฎหมายหรือกฎเกณฑ์พิเศษใด ๆ แต่ขึ้นอยู่กับหลักการของความยุติธรรมและนับถือในปัจเจกบุคคล บุคคลมีความเข้าใจในคุณค่าที่เป็นนามธรรม ตลอดจนหลักการสากลต่างๆ ในขั้นนี้สิ่งที่ถูกต้องขึ้นอยู่กับความมีสติรู้สึกผิดชอบ มีมโนธรรมในใจ โดยมีหลักการที่เป็นของตัวเอง เช่น ทางด้านความ

มีเหตุผล มีหลักการหรือการกระทำที่มั่นคงและเป็นสากล หลักการเหล่านี้เป็นนามธรรมและเป็นหลักทางด้านจริยธรรม หลักสำคัญของกฎเกณฑ์ที่เป็นสากลนี้คือ หลักของความยุติธรรม ประโยชน์และความเท่าเทียมในสิทธิมนุษยชน นับถือในควมมีศักดิ์ศรีของบุคคล บุคคลที่อยู่ในขั้นนี้คือพวกที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่

การให้เหตุผลทางด้านจริยธรรมนี้ ไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างกันในด้านการตัดสินใจ (หรือ ไม่ได้คำนึงว่าแต่ละบุคคลจะตัดสินใจอย่างไร) แต่คำนึงถึงเหตุผลที่ใช้ในการตัดสินใจ เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ขั้น แบ่งเป็น 3 ระดับ สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 5 เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ขั้น แบ่งเป็น 3 ระดับ ในทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg

ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม	ระดับของจริยธรรม
ขั้นที่ 1 หลักการหลบหลีกการลงโทษ (อายุ 2-7 ปี)	1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (อายุ 2-10 ปี)
ขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล (อายุ 7-10 ปี)	
ขั้นที่ 3 หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (อายุ 10-13 ปี)	2. ระดับตามกฎเกณฑ์สังคม (อายุ 10-16 ปี)
ขั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่ของสังคม (อายุ 13-16 ปี)	
ขั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (อายุ 16 ปีขึ้นไป)	3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์สังคม (อายุ 16 ปีขึ้นไป)
ขั้นที่ 6 หลักการยึดอุดมคติสากล (วัยผู้ใหญ่)	

ที่มา : ดวงเดือน พันธมนาวิน และเพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม, 2520 : 43

สรุป พัฒนาการทางจริยธรรมคือกระบวนการพัฒนาการที่เด็กมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับผู้เลี้ยงดูที่ให้ความรักและความอบอุ่น ผู้ใหญ่ต้องกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นผู้ชี้แนะเด็กให้กระทำในสิ่งที่ถูกต้องด้วยความสม่ำเสมอและประกอบด้วยเหตุและผล เพื่อให้เด็กยอมรับแบบอย่างที่ดีและนำไปปฏิบัติตาม การให้แรงเสริมและการให้เด็กได้ปฏิบัติเองในกลุ่มจะทำให้เด็กได้เรียนรู้

ซ้ำ ๆ และเกิดเป็นค่านิยม การกระตุ้นพัฒนาการทางจริยธรรมควรกระทำให้เหมาะสมตามลำดับขั้นของพัฒนาการด้านร่างกาย สมอง สติปัญญา และอารมณ์ของเด็กแต่ละวัยด้วยการบรรลุวุฒิภาวะทางจริยธรรม คือ การที่บุคคลสามารถตัดสินใจกระทำที่เหมาะสมที่ถูกต้องด้วยมโนธรรม อันประกอบด้วยเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับอุดมคติสากล

2.5 การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

Kohlberg เชื่อว่าพัฒนาการของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นไปตามลำดับขั้นจากขั้นที่หนึ่งผ่านไปจนถึงขั้นที่หก จะข้ามขั้นไม่ได้เพราะบุคคลจะใช้เหตุผลในขั้นที่ต่ำกว่าก่อนต่อมาเมื่อได้รับประสบการณ์ทางสังคมใหม่ๆ เพิ่มขึ้น หรือสามารถเข้าใจความหมายของประสบการณ์เก่าได้ ตีจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและเหตุผล ทำให้การใช้เหตุผลในขั้นสูงมีมากขึ้น ส่วนเหตุผลในขั้นที่ต่ำกว่าจะใช้น้อยลงทุกที และถูกทิ้งไปในที่สุด อย่างไรก็ตามเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลอาจจะชะงักอยู่ในขั้นใดขั้นหนึ่งก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถทางสติปัญญา และเหตุการณ์ทางพัฒนาการทางสติปัญญาเป็นตัวกำหนดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม บุคคลอาจมีพัฒนาการทางสติปัญญาในขั้นที่สูงกว่าการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม แต่การที่จะมีพัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นที่สูงกว่าขั้นของพัฒนาการสติปัญญานั้นเป็นไปได้ Kohlberg พบว่า เด็กที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาในขั้นปฏิบัติการแบบรูปธรรมตามทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Piaget จะมีพัฒนาการทางจริยธรรมถึงขั้นที่สองเท่านั้น ส่วนผู้ที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาในขั้นปฏิบัติการแบบนามธรรมขั้นต้นๆ จะมีพัฒนาการทางจริยธรรมถึงขั้นที่สามหรือสี่ Kohlberg พบว่าผู้ใหญ่ส่วนมากมีพัฒนาการทางจริยธรรมถึงขั้นที่สี่เท่านั้น (Kohlberg, 1976 : 31-52) และ Kohlberg ยังเชื่อว่า เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ของสังคมในสังคมใดสังคมหนึ่ง โดยเฉพาะ ขั้นต่างๆ ของพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นสากล

2.5.1 ความสำคัญของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

ในการดำรงชีวิตประจำวันคนจะต้องเผชิญปัญหาให้คิด และตัดสินใจตลอดเวลา ปัญหาบางอย่างตัดสินใจง่าย ไม่ต้องใช้เวลามากนัก แต่บางปัญหามีความยุ่งยากซับซ้อนต้องใช้ความคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะตัดสินใจ บุคคลที่พิจารณาสิ่งต่างๆ ด้วยเหตุผลจะสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ก่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง และสังคม

พิชาญ ลำอาจศรี (2527 : 14) กล่าวว่า เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นเหตุผลที่บุคคลใช้ในการตัดสินใจ หรืออยู่เบื้องหลังการตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมต่างๆ เมื่อบุคคลใช้เหตุผลจะสามารถวินิจฉัยได้ว่า เป็นเหตุผลขั้นใดตามทฤษฎีของ Kohlberg ซึ่งแบ่งออกเป็น 3

ระดับ คือ ระดับต่ำมีลักษณะยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ระดับกลางมีลักษณะยึดความต้องการของกลุ่มคนเป็นหลัก ระดับสูงมีลักษณะยึดความต้องการของกลุ่มและประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก แต่ละระดับแบ่งแยกออกเป็นระดับละ 2 ชั้น รวมเป็นขั้นเหตุผลเชิงจริยธรรมทั้งหมด 6 ชั้น

Kohlberg (1970 : 58-63) เชื่อว่าการสอนจริยธรรมอย่างแท้จริง ทำได้เพียงสอนให้มีหลักการตัดสินใจทางจริยธรรมที่ถูกต้อง เพราะหลักทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลใช้ในการแก้ปัญหาขัดแย้งทางจริยธรรมระหว่างบุคคล เป็นเกณฑ์หรือแนวทางสำหรับความประพฤติเป็นเหตุผลสำหรับการตัดสินใจในการประพฤติปฏิบัติความสามารถในการใช้หลักจริยธรรมเรียกว่าความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ซึ่งบุคคลอาจมีเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับที่แตกต่างกันออกไปได้ Kohlberg จึงสนับสนุนให้มีการส่งเสริมพัฒนาการทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม โดยให้เหตุผลว่า

1. บุคคลที่ใช้เหตุผลขั้นสูง สามารถแก้ปัญหาได้ดีกว่าคนที่ใช้เหตุผลในขั้นต่ำ
2. บุคคลที่ใช้เหตุผลขั้นสูง สามารถมองเห็นความแตกต่าง และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสิ่งต่างๆ ได้ เช่น ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรมและมีความสามารถในการคิด หรือเข้าใจหลักการที่เป็นสากล เช่น หลักของความยุติธรรมได้ดีกว่าคนที่ใช้เหตุผลขั้นต่ำ จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ความสามารถในการตัดสินใจได้อย่างถูกต้องเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับบุคคล และควรส่งเสริมให้เด็กมีทักษะด้านนี้ไว้

2.6 การวัดจริยธรรม

วิธีการวัดจริยธรรมเป็นการวัดได้ยากและซับซ้อน แต่นักจิตวิทยาและนักวัดผลได้พยายามหาวิธีการสร้างเครื่องมือที่มีคุณภาพพอที่จะกระตุ้นให้ตรงตามลักษณะที่ต้องการวัดเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ ซึ่ง ทวี ท่อแก้วและอบรม สันภิบาล (2524 : 121) กล่าวว่าถ้าจะให้ได้ผลที่มีความเที่ยงตรงสูงควรจะใช้หลาย ๆ วิธีประกอบกัน ซึ่งพอสรุปวิธีการที่ใช้ทั่ว ๆ ไปได้ 5 วิธี ดังนี้

1. วิธีการสังเกต การสังเกตเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ทุกแขนงตั้งแต่ประสบการณ์อันซับซ้อน เช่น พฤติกรรมของคนเป็นสิ่งที่สังเกตพิจารณาให้ได้เรื่องราวรายละเอียดถี่ถ้วนได้ยากเราต้องเลือกสังเกตเพียงปฏิกริยาอันใดอันหนึ่งเป็นคราว ๆ ไป

2. วิธีการรายงานตนเองมี 2 แบบ คือ

- 2.1 การวิเคราะห์ตนเอง คือ การให้บุคคลประมาณค่าตัวเองแบบวิเคราะห์ตัวเองจะเป็นคำถามแบบปรนัย เช่น ความสนใจในวิชาชีพต่างๆ ทักษะคติ แล้วแปลผลเข้าสู่มาตรวัด

2.2 การสัมภาษณ์ คือ การสนทนาระหว่างบุคคลสองคนอย่างมีจุดมุ่งหมาย โดยผู้สัมภาษณ์เตรียมคำถามมาและจดบันทึกประมาณค่า ผู้ถูกสัมภาษณ์จะไม่วัดว่าถูกทดสอบคุณธรรม

3. วิธีการใช้แบบทดสอบ เป็นวิธีที่นิยมใช้กันมากโดยมีการสร้างแบบทดสอบขึ้นประกอบด้วยคำถามหรือข้อความหลายข้อที่ผู้ทดสอบสร้างขึ้นโดยถือเอาปกติวิสัยของคนทั่วไปเป็นมาตรฐาน หัวข้อคำถามหรือสถานการณ์ที่สร้างขึ้นมักจะเกี่ยวข้องกับผู้ถูกทดสอบเองหรือสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมที่ทำอยู่เสมอ ๆ เมื่อตกอยู่ในสภาพนั้น ๆ ผู้ถูกทดสอบต้องร่วมมือกับผู้ทดสอบในการตอบแบบทดสอบจึงจะได้ผลเพื่อทำให้การสอบได้ผลตามวัตถุประสงค์

4. วิธีการศึกษาความเห็นจากคนอื่น เป็นวิธีการที่ผู้วัดสร้างแบบสอบถามขึ้นเพื่อถามบุคคลอื่นว่ามีความรู้สึกเกี่ยวกับบุคคลนั้นอย่างไร เช่น ครู ผู้ปกครอง เพื่อน เป็นต้น

5. วิธีให้สร้างจินตนาการ (Projective Techniques) เป็นวิธีที่ผู้วัดได้จัดสิ่งเร้าขึ้นมาให้บุคคลแสดงพฤติกรรมตอบสนอง เช่น เล่าเรื่องจากรูปที่นำมาให้ดูตัวอย่าง ได้แก่ แบบทดสอบรอสชาร์ดและรูปภาพที่เกิดจากหยดหมึก ให้สร้างความสัมพันธ์ต่อเนื่องจากคำที่กำหนดให้ ให้เติมข้อความที่ไม่สมบูรณ์ ให้แสดงออกโดยการวาดภาพ เป็นต้น ซึ่งต้องใช้ผู้ทดสอบที่ได้รับการฝึกฝนมาอย่างดี

จากการศึกษาเครื่องมือวัดจริยธรรม สรุปได้ว่า เครื่องมือที่นิยมใช้กันมากที่สุด คือ วิธีการใช้แบบทดสอบ ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบทดสอบการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่สร้างขึ้นตามแนวทางของ Kohlberg โดยสร้างเป็นสถานการณ์ผู้ถูกเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางจริยธรรม จากเรื่องราวให้นักเรียนตัดสินใจว่าจะเลือกปฏิบัติอย่างไรเมื่ออยู่ในสถานการณ์นั้น เพราะอะไรจึงทำอย่างนั้นและนำเหตุผลของนักเรียนไปพิจารณาว่าอยู่ในขั้นใดตามลำดับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของ Kohlberg

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยเกี่ยวกับเชาวน์อารมณ์และการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม มีผู้ทำวิจัยดังนี้

จารุวรรณ ทองวิเศษ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเชาวน์อารมณ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดพัทลุง จำนวน 375 คน โดยใช้แบบทดสอบเชาวน์อารมณ์ 4 ด้าน ได้แก่ องค์ประกอบด้านการรับรู้ การประเมินและการแสดงออกซึ่งอารมณ์ องค์ประกอบด้านการใช้อารมณ์เกี่ยวพันความคิด องค์ประกอบด้านเข้าใจวิเคราะห์และการใช้ความรู้จากอารมณ์ที่เกิดขึ้นและองค์ประกอบ

ด้านการรับรู้และควบคุมอารมณ์เพื่อส่งเสริมความงอกงามทางอารมณ์และสติปัญญา และแบบทดสอบการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ผลการวิจัยพบว่า เชาว์อารมณ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r = .640$) และเชาว์อารมณ์ทั้ง 4 องค์ประกอบมีความสัมพันธ์ทุกองค์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($R = .744$) และพบว่าองค์ประกอบด้านการใช้อารมณ์ เกื้อหนุนความคิดส่งผลต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนองค์ประกอบด้านการเข้าใจ การวิเคราะห์และการใช้ความรู้จากอารมณ์ที่เกิดขึ้น องค์ประกอบด้านการรับรู้ การประเมินและการแสดงออกซึ่งอารมณ์และองค์ประกอบด้านการรับรู้และควบคุมอารมณ์เพื่อส่งเสริมความงอกงามทางอารมณ์และสติปัญญาส่งผลต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ชนมน สุขวงศ์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเลี้ยงดูกับความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ของวัยรุ่นตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสกลนคร จำนวน 400 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) การเลี้ยงดูแบบให้ความรักมีความสัมพันธ์กับความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ของวัยรุ่นตอนต้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) การเลี้ยงดูแบบคาดหวังกับเด็กมีความสัมพันธ์กับความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ของวัยรุ่นตอนต้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) การเลี้ยงดูแบบลงโทษ แบบแสดงความเป็นเจ้าของมากเกินไป แบบขอมบุตรและแบบปล่อยปละละเลยไม่มีความสัมพันธ์กับความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์

ประชัน จันทร์สุข (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเชาว์อารมณ์กับความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาลจิตเวช ของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยบรมราชชนนี กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยบรมราชชนนี ชัยนาท จำนวน 60 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบสองขั้นตอนในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบเชาว์อารมณ์ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการรู้อารมณ์ตน การบริหารอารมณ์ การสร้างแรงจูงใจ การรับรู้อารมณ์ของผู้อื่น และการคงไว้ซึ่งสัมพันธภาพ มีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ .91 และแบบประเมินความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาลจิตเวช 3 ทักษะ คือ ทักษะการสร้างสัมพันธภาพเพื่อการบำบัด การทำกลุ่มบำบัดและการสอนสุขศึกษา มีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ .98 .79 และ .84 ตามลำดับ ผลการวิจัยพบว่า เชาว์อารมณ์ทั้ง 5 ด้าน แต่ละด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาลจิตเวช แต่ละทักษะทั้ง 3 ทักษะและโดยรวมทุกทักษะ โดยเชาว์อารมณ์ด้านการคงไว้ซึ่งสัมพันธภาพมีความสัมพันธ์สูงสุดกับทักษะการสร้างสัมพันธภาพเพื่อการบำบัด ($r = .742$) ส่วนเชาว์อารมณ์ด้านการสร้างแรงจูงใจมีความสัมพันธ์สูงสุดกับทักษะการทำกลุ่มบำบัด ทักษะการสอนสุขศึกษาและทักษะรวม ($r = .647$, .657 และ .681 ตามลำดับ)

นิภาพร อางควนิช (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับบุคลิกภาพของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 282 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามบุคลิกภาพมีค่าความเชื่อมั่น .819 และแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของครอนบาคเท่ากับ .80 ผลการวิจัยปรากฏว่านักศึกษาชายและหญิงส่วนใหญ่มีระดับพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 5 การทำตามคำมั่นสัญญา ส่วนใหญ่นักศึกษาสาขาการประถมศึกษา การมัธยมศึกษาและศิลปศึกษามีระดับพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 5 สาขาพลศึกษานักศึกษาส่วนใหญ่มีระดับพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 4 การทำตามหน้าที่ กฎเกณฑ์ และบุคลิกภาพด้านการตัดสินใจมีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมทางบวกในระดับน้อย ($r = .122$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สวนีย์ วีระพันธ์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 1,000 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู แบบสอบถามรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัว แบบวัดบุคลิกภาพ แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคม แบบสอบถามปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และแบบวัดความฉลาดทางอารมณ์ ผลการวิจัยพบว่า โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นประกอบด้วยตัวแปรแฝง 6 ตัวแปร ได้แก่ ความฉลาดทางอารมณ์ เพศ บุคลิกภาพ การอบรมเลี้ยงดู การสื่อสารภายในครอบครัว การสนับสนุนทางสังคม และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี โดยพิจารณาจากผลการตรวจสอบค่าไค-สแควร์มีค่าเท่ากับ 1.08 และตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ บุคลิกภาพของนักเรียน การสนับสนุนทางสังคม การสื่อสารภายในครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดู ตามลำดับ

งานวิจัยต่างประเทศ

Birks (1982 : 1883A) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เหตุผลทางจริยธรรมกับการรับรู้ โนภาพแห่งตน ของนักศึกษาครูที่ลงทะเบียนเรียนวิชาจิตวิทยาการศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยของรัฐที่เมืองเมมphis จำนวน 102 คน โดยใช้แบบทดสอบ 3 ชุด คือ วัด

การให้เหตุผลทางจริยธรรม (The Defining Issues Test) ทัศนคติทางการรับรู้ (The Human Relation Incident) ทัศนคติแห่งตน (The Tennessee Self Concept Scale) ผลปรากฏว่า ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับอายุ เพศ จำนวนหน่วยกิจที่สอบได้ และค่าคะแนนเฉลี่ยสะสมกับตัวแปรเกี่ยวกับทัศนคติทางการรับรู้และทัศนคติแห่งตน มีส่วนช่วยในการให้เหตุผลทางจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Fox and Spector (2000 : 203-220) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของเขาวน้อารมณ์ เขาวนปัญญา และคุณลักษณะด้านจิตใจของผู้รับการสัมภาษณ์สำหรับความหมายของเขาวน้อารมณ์ของการศึกษาค้นคว้านี้ หมายถึง ศักยภาพที่จะช่วยให้แต่ละบุคคลรู้จักใช้อารมณ์อย่างฉลาดเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ความเห็นอกเห็นใจ การควบคุมและบริหารอารมณ์ของตนเอง และการเข้าสังคม ผลการศึกษาพบว่า เขาวน้อารมณ์และเขาวนปัญญา มีความสัมพันธ์กันน้อยมาก แต่เขาวน้อารมณ์มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะด้านจิตใจของผู้รับการสัมภาษณ์และมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการสัมภาษณ์เพื่อการคัดเลือก

Siefiring (1981: 1560-1561-A) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ของระดับสติปัญญา เพศ และการปฏิบัติตามสังคม โดยดูความแตกต่างระหว่างเพศที่มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 80 คน ที่มีระดับสติปัญญาแตกต่างกัน โดยแบ่งเด็กออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มเรียนช้า กลุ่มเรียนปานกลาง กลุ่มเรียนสูง และกลุ่มอัจฉริยะทุกกลุ่มมีเพศชาย 10 คน และหญิง 10 คน ผลการวิจัยพบว่า สติปัญญาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการพัฒนาการทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและระดับขั้นของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีผลกระทบต่อการปฏิบัติตามสังคม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าเขาวน้อารมณ์มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และนอกจากนี้พัฒนาการทางจริยธรรมนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถด้านความรู้ ความคิด สติปัญญาและพัฒนาการทางอารมณ์ของบุคคลเป็นสำคัญ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่า เขาวน้อารมณ์มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างไรและองค์ประกอบด้านต่างๆ ของเขาวน้อารมณ์สัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างไร